

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНА НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ
імені В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

П. І. РОГОВА, Н. В. ВАРАКСІНА

**МОДЕЛЬ
ВСЕУКРАЇНСЬКОГО ГАЛУЗЕВОГО
ІНФОРМАЦІЙНОГО РЕСУРСУ НА БАЗІ
ДЕРЖАВНОЇ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОЇ
БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ
ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО**

(ОПИСОВА)

Київ
2010

УДК 002-024.11-025.12:026.7:37](477-25)
ББК 32.81+78.342(4Укр)
Р 59

*Рекомендовано до друку вченою радою
Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського
(протокол № 12 від 09.12.10)*

- Науковий редактор** Рогова П. І., канд. іст. наук, старш. наук. співроб., директор ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського
- Літературні редактори** Клименко О. З., канд. пед. наук, Білоцерківець І. П., мол. наук. співроб. ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського
- Рецензент** Воскобойнікова-Гузєва О. В., канд. іст. наук, старш. наук. співроб., директор Інституту бібліотекознавства Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського

Автори розділів:

Рогова П. І., канд. іст. наук, старш. наук. співроб., директор ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського – вступ; гл. 2.1, 2.2, 2.3, 2.4, 2.5, 2.6; висновки.

Вараксіна Н. В., зав. відділу ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського – гл. 1, 2.3, 2.4, 2.5.

Рогова П. І.

Р 59 Модель всеукраїнського галузевого інформаційного ресурсу на базі Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського (описова) / П. І. Рогова, Н. В. Вараксіна; [наук. ред. П. І. Рогова]; НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. – К. : Нілан-ЛТД, 2010. – 80 с.

У описовій моделі всеукраїнського галузевого інформаційного ресурсу (ВГІР), базою якої є фонд ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, обґрунтовано теоретичні засади її розроблення, поняттєво-категоріальний апарат, проаналізовано розвиток фонду даної бібліотеки в історичній ретроспективі та в сучасних умовах, відтворено його системну організацію, типологічні та видові аспекти, загальну структуру, обсяг типів і видів документів; визначено структуру та науково-методичні засади формування ВГІР, окреслено пріоритетні напрями та перспективи його розвитку.

УДК 002-024.11-025.12:026.7:37](477-25)
ББК 32.81+78.342(4Укр)

© П. І. Рогова, Н. В. Вараксіна, 2010

ЗМІСТ

ЗМІСТ	3
СКОРОЧЕННЯ.....	5
ВСТУП.....	6
1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ СТВОРЕННЯ МОДЕЛІ ВГІР	11
1.1. Поняттєво-категоріальний апарат дослідження.....	11
1.2. Теоретико-методологічні засади вибору моделі	13
1.3. Етапи створення описової моделі ВГІР	16
2. ОПИСОВА МОДЕЛЬ ВГІР НА БАЗІ ДНПБ УКРАЇНИ	
ІМ. В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО	17
2.1. Статус, мета, завдання та напрями діяльності ДНПБ України	
ім. В. О. Сухомлинського.....	17
2.2. Історія становлення та розвитку фонду ДНПБ України	
ім. В. О. Сухомлинського.....	19
2.3. Структура бібліотеки.....	31
2.4. Склад користувачів бібліотеки та їхні інформаційні потреби.....	32
2.5. Структура, призначення та мета ВГІР	34
2.5.1. Документний фонд ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ..	35
2.5.1.1. Наукові засади формування фонду.....	35
Принципи комплектування фонду	35
Відбір документів до фонду. Джерела комплектування	37
Тематико-типологічні аспекти формування фонду	39
2.5.1.2. Видовий склад фонду.....	40
2.5.1.3. Структура та спеціалізація фонду.....	44
2.5.1.3.1. Основний фонд ДНПБ України	
ім. В. О. Сухомлинського.....	46
2.5.1.3.1.1. Центральний фонд ДНПБ України	
ім. В. О. Сухомлинського	46

2.5.1.3.1.2. Підсобні фонди ДНПБ України	
ім. В. О. Сухомлинського	47
Підсобний фонд загальної читальної зали головного приміщення	48
Підсобний фонд читальної зали філії	48
Колекція „Твори Януша Корчака та література про нього” ..	48
2.5.1.3.1.3. Спеціалізовані фонди ДНПБ України	
ім. В. О. Сухомлинського	49
Фонд рідкісних та цінних видань	49
Колекція „Підручники і навчальні посібники”	51
Фонд В. О. Сухомлинського	52
Фонд періодичних видань	52
Колекція „Періодичні видання 1807–1917 рр.”	53
Фонд дисертацій і авторефератів дисертацій	53
Фонд документів іноземними мовами	54
Фонд нотних видань	54
Фонд із питань бібліотекознавства, бібліографознавства, книгознавства, документознавства та інформаційної діяльності	55
Фонд документів на електронних носіях	55
2.5.1.3.2. Обмінно-резервний фонд ДНПБ України	
ім. В. О. Сухомлинського	55
2.5.1.4. Науково-методичні засади зберігання фонду ДНПБ України	
ім. В. О. Сухомлинського	56
2.5.2. Інформаційно-комунікаційні аспекти ВГПР	58
2.5.2.1. Програмно-технічні засоби ІКТ	58
2.5.2.2. Електронні ресурси	59
2.5.2.3. Он-лайн послуги	62
2.6. Перспективи розвитку ВГПР	63
ВИСНОВКИ	69
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	71

СКОРОЧЕННЯ

АПН України – Академія педагогічних наук України

БД – база даних

БЗ – бібліографічний запис

ВГІР – всеукраїнський галузевий інформаційний ресурс

ВІДДІЛ-ФІЛІЯ 1 – філія

ВНЗ – вищий навчальний заклад

ГНЕБ – галузева наукова електронна бібліотека

ДБФ – Державний бібліотечний фонд

ДНІБ України ім. В. О. Сухомлинського – Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського

ЕБ – електронна бібліотека

ЕДД – електронна доставка документів

ЕК – електронний каталог

ЄГІР – єдиний галузевий інформаційний ресурс

ІЗМН – Інститут змісту і методів навчання

ІКМ – інформаційна комп'ютерна мережа

ІКТ – інформаційно-комунікаційні технології

ІР – інформаційний ресурс

КБ – кабінет бібліотекознавства

КБРО – Київський будинок робітників освіти

МБА – міжбібліотечний абонемент

ММБА – міжнародний міжбібліотечний абонемент

МОН – Міністерство освіти України

МОНмолодьспорту України – Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України

НАПН України – Національна академія педагогічних наук України

НДР – науково-дослідна робота

Од. зб. – одиниця зберігання

ОРФ – обмінно-резервний фонд

ПК – персональний комп'ютер

РЦВ – рідкісні і цінні видання

ТТПК – тематико-типологічний план комплектування

УНДІП – Український науково-дослідний інститут педагогіки

ХТГ – Харківське товариство грамотності

ЦНБ – Центральна наукова бібліотека

ЦОБ – Центральна освітянська бібліотека

ВСТУП

Інноваційний розвиток вітчизняної педагогічної науки, освіти і практики на сучасному етапі потребує повноцінного науково-інформаційного забезпечення. З цією метою освітянські бібліотеки, як невід'ємна складова галузі освіти, для здійснення вищезазначеного формують єдиний галузевий інформаційний ресурс, що є вагомим сегментом інформаційного простору держави. Результати наукової та практичної діяльності освітян залежать від повноти, глибини, оперативності та доступності цього ресурсу. Необхідність досягнення відповідності інформаційного ресурсу (ІР) завданням бібліотеки й інформаційним потребам користувачів видатний бібліотекознавець Ю. В. Григор'єв визначав як закон, що лежить в основі сучасної теорії формування книжкових фондів бібліотек усіх типів і видів.

З огляду на зазначене вище необхідно підкреслити, що питанню формування ІР у ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського приділялась увага з перших років її існування, адже це фундамент діяльності будь-якої бібліотеки, а державної книгозбірні особливо, завдяки чому повноцінно і масштабно виконуються її мета і завдання. В той же час з розвитком в Україні інформаційного суспільства, бібліотеки, як соціальний інститут мають вирішувати проблему не тільки з формування ІР, а і надання доступу до нього широкого кола користувачів, постійно вдосконалюючи свою діяльність адекватно соціальним, культурним, економічним і технологічним змінам у навколишньому середовищі. Під впливом цих змін розширюються й ускладнюються завдання, які постають перед бібліотеками, змінюється їхня структура, ресурсні складові й технологічні можливості. З огляду на вищезазначене нині гостро стоїть питання про необхідність теоретичного осмислення змін у поняттєво-категоріальному апараті бібліотекознавства, стандартах, що стосуються діяльності бібліотек, їх структури, пов'язаних з переходом книгозбірень на новий рівень розвитку й зумовлених процесами, котрі відбуваються у світовому співтоваристві.

У зв'язку з тим, що на сучасному етапі фонди бібліотек формуються документами на різних носіях, а також завдяки сучасним інформаційно-комунікаційним технологіям (ІКТ) ще і надається доступ до різних видів електронних ресурсів, відбулися зміни у поняттєво-категоріальному апараті бібліотекознавства; все частіше замість поняття „фонд” фахівці використовують поняття „інформаційний ресурс”.

Зважаючи на те, що сутність і зміст ряду базових понять у бібліотечній діяльності, зокрема тих, що стосуються ІР, сьогодні не є остаточно визначеними, авторами даної роботи було проаналізовано

законодавчу базу України, термінологічні словники, наукові праці, в яких застосовується цей термін, і, спираючись на визначення ІР, що подане у Законі України „Про бібліотеки і бібліотечну справу”, а саме: „Інформаційні ресурси – сукупність документів у інформаційних системах (бібліотеках, архівах, базах даних тощо)” [55], запропоноване своє визначення: **„Інформаційний ресурс – це сукупність упорядкованої документованої інформації, що зберігається в бібліотеках і призначена для задоволення інформаційних, науково-дослідних, освітніх і культурних потреб користувачів, включаючи бібліотечні фонди, засоби ІКТ, он-лайн послуги для їх опрацювання, зберігання й використання”**.

Спираючись на наукові праці зарубіжних та вітчизняних фахівців, зокрема Антопольського О. Б. [3], Мінкіної В. А. [39], Горового В. М. [15], Шемаєвої Г. В. [84] та ін., які визначають структуру ІР у сучасних бібліотеках, ми, враховуючи їхні думки та вищезазначене його обґрунтування, зазначаємо, що до складу ІР входять:

- опубліковані і неопубліковані первинні документи на паперових та електронних носіях (книги, періодичні видання, нотні та образотворчі видання, дисертації тощо);

- вторинна продукція на паперових та електронних носіях (бібліографічна, реферативна та аналітична);

- фактографічні, повнотекстові та бібліографічні БД;

- он-лайн послуги;

- комп’ютерні мережі зв’язку та програмні засоби, що забезпечують створення інформаційних систем і розвиток телекомунікаційних мереж.

Порівнюючи визначення ІР з визначенням „бібліотечний фонд”, що означає упорядковану сукупність документів, відповідно до завдань і профілю бібліотеки, інформаційного центру, що призначений для використання й зберігання [16, с. 318], бачимо, що поняття „інформаційний ресурс” ширше за значенням, ніж поняття „бібліотечний фонд”, оскільки у нього включено не тільки документні масиви, а й електронні ресурси, он-лайн послуги та ІКТ. Тому автори у даній роботі як базове використовують поняття „інформаційний ресурс”, а термін „фонд” вживається на позначення документних масивів.

Залежно від масштабу формування та використання ІР розрізняють сукупні світові, національні, регіональні та локальні ресурси (або ресурси окремих установ). З упровадженням інформаційних технологій подібне розмежування стає все більш умовним, оскільки ІР будь-якої установи становлять документи, створені установою, і зовнішня інформація, запозичена із сукупних ресурсів суспільства. Одночасно локальні

ресурси, якщо вони становлять інтерес за межами певної установи і, якщо забезпечений доступ до них, перетворюються на компонент регіональних, національних або світових ІР. Дана обставина надзвичайно важлива для бібліотек, які виступають одночасно створювачами та користувачами ІР.

З огляду на вищезазначене, авторами даної роботи пропонується визначення поняття **„Всеукраїнський галузевий (освітній) інформаційний ресурс (ВГІР) – це сукупність максимально повної вітчизняної упорядкованої документованої галузевої інформації в традиційній та електронній формі з питань педагогічної науки та освіти й науково обґрунтованих іноземних вибіркового документів цієї ж тематики, що опрацьовуються, зберігаються та надаються у користування в Україні та за її межами за допомогою ІКТ та он-лайн послуг”**.

Зважаючи на головну мету ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського як провідної бібліотеки освітянської галузі України, всеукраїнського галузевого науково-інформаційного центру, наукової установи де-юре, одним із основних її завдань є проведення наукових досліджень із питань галузевого бібліотекознавства, бібліографознавства, книгознавства, зокрема з питань управління й динаміки ІР. Ці розробки мають сприяти повноцінному формуванню національного, всеукраїнського, регіонального та єдиного галузевого ІР, що сприятиме повноцінному функціонуванню системи науково-інформаційного забезпечення освітянської галузі України.

ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського здійснює свою діяльність згідно з чинним законодавством у галузі науки, освіти і бібліотечної справи, а саме: Конституцією України, Законами України, актами Президента України, постановами Кабінету Міністрів України, наказами МОНмолодьспорту України, актами НАПН України, постановами Президії НАПН України й Статутом бібліотеки, державними стандартами, нормативно-інструктивними й технологічними документами, розробленими у ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, та щорічними і перспективними планами її науково-дослідної та науково-виробничої діяльності, які затверджуються вченою радою ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського та Президією НАПН України.

У межах науково-дослідної роботи (НДР) **„Теоретичні засади формування всеукраїнського інформаційного ресурсу з питань психолого-педагогічної науки і освіти на базі Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського”** (наук. кер. – П. І. Рогова, канд. іст. наук, старш. наук. співроб., директор ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського) колектив бібліотеки впродовж 2006–2010 рр. розробляв теоретичні, методичні та організаційні засади формування всеукраїнського галузевого інформаційного ресурсу (ВГІР)

на базі ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, одним із завдань якої було розроблення описової моделі ВГПР.

Актуальність розроблення описової моделі ВГПР на базі ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського зумовлена тим, що аналіз стану ІР головної бібліотеки освітянської галузі України, яка є всеукраїнським галузевим інформаційним центром, координаційним, науково-методичним центром мережі освітянських книгозбірень, та розробка теоретичних, методичних та організаційних засад щодо удосконалення його управління, введення інноваційних форм і методів з його формування, зберігання та надання доступу в контексті розвитку сучасного суспільства є одним із вагомих завдань бібліотеки.

Використання наукового методу моделювання дасть можливість позитивно вплинути на структуру ІР ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, удосконалити управління ним, виявити особливості обліку, організації збереження, визначити перспективи розвитку.

Об'єктом дослідження є всеукраїнський галузевий інформаційний ресурс на базі ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського як фундамент інформаційного забезпечення розвитку вітчизняної педагогічної науки, освіти і практики.

Предметом дослідження є модель як засіб теоретичного обґрунтування розвитку всеукраїнського галузевого інформаційного ресурсу з питань педагогіки, психології та освіти на базі ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського.

У процесі дослідження було використано **систему загальнонаукових методів**: системний, зокрема функціональний і структурно-цільовий, інформаційний, діяльнісний, історичний, соціокультурний; класифікаційний, аналіз і синтез, стратегічне планування, зокрема, виявлення, вивчення, опрацювання первинних даних, джерельної бази, узагальнення, моделювання тощо.

Метою дослідження є аналіз вітчизняного та світового досвіду щодо управління суспільно значущим всеукраїнським галузевим інформаційним ресурсом та розроблення його описової моделі.

Завдання дослідження:

- з'ясувати рівень наукової розробленості проблеми моделювання фонду державної галузевої бібліотеки;
- визначити стан, зміст та систему організації галузевого ІР, який формується на базі ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського;
- науково обґрунтувати й розробити описову модель ВГПР на базі ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського;
- визначити стратегічні напрями формування ВГПР на базі ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

– досліджено наукові праці щодо розробленості моделі фонду, зокрема, державної галузевої бібліотеки у вітчизняному та зарубіжному бібліотекознавстві;

– проаналізовано розвиток фонду ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського в історичній ретроспективі та в умовах сучасності;

– сформовано уявлення про зміст та структуру ВГР, згідно з визначеним поняттям, який формується на базі ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, окреслено його загальні й специфічні складники;

– обґрунтовано і вперше розроблено описову модель ВГР на базі ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського;

– визначено стратегічні напрями розвитку ВГР на базі ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського як сегмента інформаційно-освітнього середовища України, вагомого складника ДБФ України.

Практичне значення одержаних результатів. Основні положення, висновки та результати у межах створення описової моделі ВГР сприяли впровадженню у практику ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського теоретичних та організаційно-методичних засад щодо управління фондом бібліотеки, створюючи тим самим основу для динаміки цілісної системи інформаційного забезпечення інноваційного розвитку педагогічної науки, освіти й практики в Україні, здатної повно й оперативно задовольняти фахові інформаційні потреби користувачів. Проведене дослідження також надало інструментарій для аналізу й оцінки рівня ІР у ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, сприяло удосконаленню процесів, пов'язаних з управлінням фондом та його динамікою. Отримані результати можуть використовуватися для розроблення моделей ІР у бібліотеках мережі, а також визначення його стратегії розвитку у різних видів бібліотек на сучасному етапі та для підвищення кваліфікації бібліотечних фахівців України.

1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ СТВОРЕННЯ МОДЕЛІ ВГІР

1.1. Поняттєво-категоріальний апарат дослідження

Важливим для розроблення моделі є вибір поняттєво-категоріального апарату, що дає змогу описати статику і динаміку функціонування ІР. У зв'язку з цим авторами подано терміни й поняття, які використовуються у цій роботі.

Бібліотечна колекція – штучно організований за певним принципом або ознакою фонд: за видами документів, способом відтворення, предметно-тематичними, хронологічними, видовими ознаками, культурологічною цінністю [33, с. 555].

Всеукраїнський галузевий (освітній) інформаційний ресурс (ВГІР) – сукупність максимально повної вітчизняної упорядкованої документованої галузевої інформації в традиційній та електронній формі з питань педагогічної науки та освіти й науково обґрунтованих іноземних вибіркового документів цієї ж тематики, що опрацьовуються, зберігаються та надаються у користування в Україні та за її межами за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій та он-лайн послуг (визначення авторів цієї роботи).

Державний бібліотечний фонд України складається з фондів бібліотек, що є у державній і комунальній власності, фондів бібліотек самоврядних організацій, взаємопов'язаних скооперованим комплектуванням, єдиним довідково-пошуковим апаратом, системою депозитарного зберігання, перерозподілу та взаемовикористання фондів, і відображає науковий, культурний, інформаційний потенціал суспільства [55].

Документ – матеріальний об'єкт, що містить інформацію, закріплену створенням людиною способом для її передавання у часі та просторі [22, с. 3].

Елемент – складова частина складного цілого [86, с. 1540]; є далі нерозкладний компонент системи при даному способі її розгляду [1, с. 462].

Єдиний галузевий інформаційний ресурс (ЄГІР) – це система взаємопов'язаних інформаційних ресурсів (бібліотечних фондів та засобів ІКТ), яка формується на основі обов'язкової координації за відомчим і галузевим принципом із метою спільного використання установами та закладами освіти різних рівнів відповідної галузі [63, с. 15].

Інформаційний ресурс – це сукупність упорядкованої документованої інформації, що зберігається в бібліотеках і призначена для задоволення інформаційних, науково-дослідних, освітніх і культурних потреб користувачів, включаючи бібліотечні фонди, засоби інформаційно-комунікаційних технологій, он-лайн послуги для їх опрацювання, зберігання й використання (визначення авторів цієї роботи).

Інформаційні ресурси – сукупність документів у інформаційних системах (бібліотеках, архівах, базах даних тощо) [55].

Колекція – книжкова пам'ятка – організоване зібрання одиничних книжкових пам'яток або книжок, які окремо можуть і не становити цінності, але в сукупності мають властивості історико-культурного об'єкта [33, с. 588].

Модель – явний чи умовний (зображення, опис, схема та ін.) образ якого-небудь об'єкта, процесу або явища, що використовується як його „представник” [40, с. 535].

Модель фонду – абстрагований образ, що відображає в обмеженій множині сутнісних властивостей основні характеристики фонду у їхніх зв'язках і опосередкуваннях [41, с. 85].

Моделювання – це метод, за допомогою якого вивчаються ті процеси і явища, що не піддаються безпосередньому вивченню. Метод моделювання зарекомендував себе як ефективний засіб виявлення суттєвих ознак, явищ та процесів за допомогою моделі (концептуальної, вербальної, математичної, графічної, фізичної тощо) [83, с. 72]. Науковою основою моделювання як методу пізнання і дослідження різних об'єктів і процесів є теорія подібності, в якій головним є поняття аналогії, тобто схожості об'єктів за деякими ознаками [6, с. 235].

Моделювання фонду – відтворення або встановлення за допомогою моделей властивостей і параметрів бібліотечного фонду з метою їх дослідження і подальшої оптимізації. Моделювання застосовується як для вироблення наукових уявлень про фонд, так і для прогнозування його розвитку [77, с. 85].

Моделювати – досліджувати (дослідити) що-небудь (які-небудь об'єкти, системи, явища, процеси) через побудови і вивчення їхніх моделей [42, с. 535].

Обмінний фонд – фонд, призначений для обміну документами, безоплатної передачі бібліотекам, інформаційним центрам та (або) продажу їх організаціям та приватним особам [16, с. 318].

Основний фонд – фонд, який включає основну масу документів за профілем бібліотеки, інформаційного центру і призначений для використання та зберігання [16, с. 318].

Підсобний фонд – фонд, що складається з документів, які найбільш часто запитуються, наближений до відділів обслуговування бібліотеки, інформаційного центру для швидкого задоволення читацьких запитів [16, с. 319].

Резервний фонд – фонд, призначений для поповнення фонду бібліотеки, інформаційного центру та їхніх філій [16, с. 318].

Система – сукупність яких-небудь елементів, одиниць, частин, що об'єднуються за спільною ознакою, призначенням [69, с. 1126].

Системний підхід – напрям у методології наукового пізнання і соціальної практики, в основі якого лежить розгляд об'єктів як систем; що орієнтує дослідника на розкриття цілісності об'єкта, на виявлення різноманітності типів зв'язку у ньому і зведення їх в єдину теоретичну картину [70, с. 1209].

Складна система – складний об'єкт, частини якого можна розглядати як окремі системи, що об'єднані в єдине ціле відповідно до визначених принципів або пов'язані між собою заданими відносинами. Частини складної системи (підсистеми) можна розчленувати (часто лише умовно) на більш дрібні підсистеми тощо, аж до виділення елементів складної системи, які або об'єктивно не підлягають подальшому розчленуванню, або неподільні за домовленістю [71, с. 1219].

Спеціалізований фонд – фонд, який складається із документів, відібраних за якими-небудь ознаками: вид документів, тематика, читацьке призначення [16, с. 319].

Структура – сукупність сталих відношень (зв'язків) об'єкта, що забезпечують його цілісність і тотожність самому собі, тобто збереження його основних властивостей при різних внутрішніх і зовнішніх змінах [79, с. 1276].

Фонд – упорядкована сукупність документів, відповідна завданням і профілю бібліотеки, інформаційного центру і призначена для використання й зберігання [16, с. 318].

1.2. Теоретико-методологічні засади вибору моделі

Теоретичною основою щодо вибору моделі став аналіз наукових праць учених, які досліджували питання моделювання фондів. Їхні висновки екстраполювалися на створення описової моделі ВГІР на базі ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. Теоретичні аспекти, технологія моделювання бібліотеки як системи та її окремих частин, зокрема фонду, вивчалися науковцями та практиками з кінця ХІХ ст., як зарубіжними, так і вітчизняними. Зарубіжними: А. Н. Барабановим, Л. Б. Богдановою [7], Т. С. Васильєвою [7], Ю. В. Григор'євим [17], В. І. Заборова [24], М. С. Карташовим, А. Г. Куликовою, О. Л. Лаврік [34], Н. К. Лютовою [35], А. В. Маркіною [36–37], О. М. Орешкіною [35], Є. А. Політовою [51], Т. П. Роцупкіною [65], Г. П. Старуценко [72], Ю. М. Столяровим [74], Т. Ю. Тепловою [65], В. І. Терьошиним, Г. І. Чижковою та іншими. Вітчизняними: О. А. Андрущенко [2], М. П. Васильченком [11], В. В. Дацюк [46], В. В. Дерлеменком [19], Л. П. Карповою [30], О. Є. Матвійчук [38], В. В. Матусевич [30], І. Д. Ніловою [46], Л. Г. Петровою [50], Н. Ф. Самохіною [67], Л. С. Северин [68]. Здійснений аналіз джерельної бази показав, що розробленню моделей як методу дослідження проблемних питань у

бібліотекознавстві також приділяло увагу чимало науковців як зарубіжних, так і вітчизняних, зокрема: Ю. М. Столяров, В. І. Заборова і А. В. Маркіна обґрунтували різні види моделей бібліотечних фондів [74; 24; 36–37]; Б. П. Бочаров, В. В. Іванова, В. В. Москаленко розробили моделі окремих процесів і систем бібліотек [9; 27; 43], Ю. І. Артемов, О. Л. Лаврік, Л. Г. Петрова створили різні моделі бібліотеки [4; 34; 50], О. А. Андрющенко, В. В. Дерлеменко, Л. С. Северин, Г. В. Шемаєва розробили моделі системи бібліотечно-інформаційного забезпечення різних галузей [2; 19; 68; 85].

Моделюванню фондів національних, масових, науково-технічних і бібліотек ВНЗ приділяли увагу такі фахівці: Г. П. Старушенко розробила паспорт фонду Російської національної бібліотеки [72], Л. Б. Богданова – паспорт фонду Національної бібліотеки Республіки Карелія [7], Н. К. Лютова і О. М. Орешкіна здійснили моделювання регіонального фонду бібліотеки [35]; Є. А. Політова розробила структурну модель фонду бібліотеки НДІ „Мікрохірургія ока” [51], Т. П. Рошупкіна і Т. Ю. Теплова – структурну модель фонду бібліотеки Омського державного технічного університету [65], Н. Ф. Самохіна – математичну модель інтенсивності використання видань у бібліотечному фонді [67]. Водночас практично не вивчалися й не підлягали відповідному аналізу та моделюванню фонди освітянських бібліотек, за винятком шкільних, яким приділили увагу у своїх працях такі науковці: О. Є. Матвійчук, розробивши структурну модель бібліотечного фонду ЗНЗ [38], М. П. Васильченко, який обґрунтував засади комплектування фонду шкільної бібліотеки [12], І. Д. Нілова і В. В. Дацюк, здійснивши математичне моделювання бібліотечного фонду ЗНЗ [46].

З огляду на мету та завдання, що стоять перед ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського з формування фундаменту системи інформаційного забезпечення науки і освіти, та технічне завдання НДР, яка здійснюється впродовж 2006–2010 рр., науковим керівником вибрано розроблення описової моделі ВГІР. Підставою слугували теоретичні засади відомих бібліотекознавців, зокрема Ю. М. Столярова [74, с. 121–136] та В. І. Заборової [24], які вважають, що описова модель є методологічним підґрунтям для наступних моделей та вироблення й проведення політики щодо управління фондом. Розгорнута й повна інформація, яку містить ця модель, уможливить ухвалення стратегічних рішень щодо подальшого розвитку фонду державної спеціальної книгозбірні, систематизацію роботи з ним, що сприятиме ефективному управлінню його розвитком, оцінюванню його фізичного стану й забезпеченню безпеки приміщень, в яких він розташований, плануванню заходів щодо його збереження та використання, здійснення нагляду за дотриманням правил користування ним читачами та персоналом бібліотеки тощо. У дослідженні використовувались загальнонаукові та історичні методи, зокрема,

системний підхід, що дав змогу дослідити сутність та особливості об'єкта як складної системи, розглянути у ньому множину взаємопов'язаних елементів, компонентів, підсистем, їхню ієрархію, склад та структуру, цілісність, функції, цілі, динаміку системи, чинники та умови, а також вивчати інформаційний ресурс як підсистему складної системи.

З огляду на теорію Ю. М. Стоярова, в якій визначено, що бібліотека – це складна система, яка складається з чотирьох взаємозв'язаних підсистем [47, с. 11], авторами побудовано аналогічну схему, в якій продемонстровано зв'язок ВГІР із зовнішнім та внутрішнім середовищем бібліотеки (рис. 1). Оскільки проста система (підсистема) є сукупністю однорідних елементів, що утворюють певну цілісність і єдність, виконуючи необхідну для існування системи функцію, то стосовно до ВГІР системоутворювальним елементом є документ.

Зовнішнє середовище

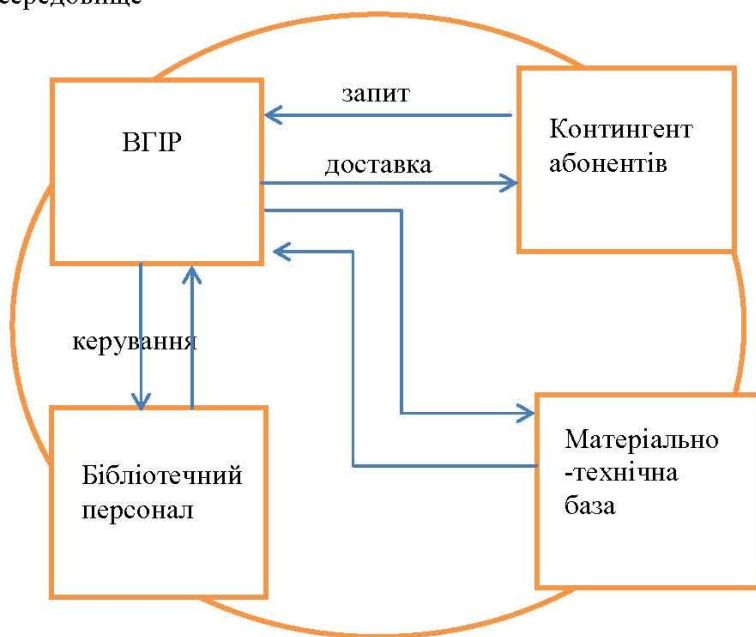

Рис. 1. Зв'язок інформаційного ресурсу з іншими підсистемами бібліотеки

Метод моделювання авторами застосовано як засіб для продукування наукових уявлень про формування ВГР на базі ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, обґрунтування форм і методів для його цілеспрямованого та раціонального комплектування, управління ним, прогнозування його розвитку. Завдяки описовій моделі створено образ ВГР, що формується на базі ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, і відтворено в мініатюрі структуру, всі його параметри, межі, рівні наповнення документами.

Історичний метод дав змогу створити модель ВГР у контексті історії становлення та розвитку фонду ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, врахувавши особливості його комплектування, динаміку як у минулих століттях, так і на сучасному етапі.

1.3. Етапи створення описової моделі ВГР

Для розроблення описової моделі ВГР було визначено етапи її створення та програму дій щодо їх виконання.

Під час I-го етапу проаналізовано джерельну базу дослідження, понятійно-категоріальний апарат з зазначеного питання, розроблено нові терміни, нормативні документи з питань формування ВГР, а саме: шаблони паспорта фонду бібліотеки та паспорта-характеристики електронного каталогу (ЕК) і методичні рекомендації щодо їх заповнення та розпочато втілення запланованого в практику [48, с. 175–191, 239–249]. Упродовж II-го етапу проаналізовано становлення і розвиток фонду ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського в історичному контексті, проведено аналіз структури фонду, усіх його параметрів на сучасному етапі, здійснено паспортизацію підсобних та спеціалізованих фондів бібліотеки, що уможливило чітке визначення структури фонду, кількості підфондів, наявності колекцій тощо, розроблено „Положення про фонд Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського” [53]. На основі паспортів всіх окремих підфондів бібліотеки було створено паспорт фонду Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського, що є важливим реєстраційним і технологічним документом, який містить розгорнуту й повну інформацію про фонд бібліотеки, уможливорює ухвалення стратегічних рішень щодо подальшого його розвитку, систематизацію роботи з ним, відстеження роботи з його безпеки, планування заходів щодо збереження та використання ресурсу, здійснення нагляду за дотриманням правил користування ним читачами та персоналом бібліотеки, оцінювання фізичного стану та забезпечення безпеки приміщень, в яких він розташований. Невід’ємною складовою паспорта є відомості про історію становлення та розвитку фонду ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського.

2. ОПИСОВА МОДЕЛЬ ВГІР НА БАЗІ ДНПБ УКРАЇНИ ІМ. В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

2.1. Статус, мета, завдання та напрями діяльності ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського

Державна науково-педагогічна бібліотека України імені **В. О. Сухомлинського** – наукова установа з питань галузевого бібліотекознавства, бібліографознавства і книгознавства, національне галузеве книгосховище документів психолого-педагогічної тематики та навчально-методичної літератури, всеукраїнський центр з питань бібліотечно-бібліографічного і науково-інформаційного забезпечення спеціалістів у галузі психологічної й педагогічної наук, освіти і практики, галузевий центр міжбібліотечного абонементу (МБА), координаційний, науково-методичний центр мережі освітянських бібліотек МОНмолодьспорту України та НАПН України [73]. Метою ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, яка об'єднала в собі функції бібліотеки загальнодержавного рівня та спеціальної академічної книгозбірні, є організація й проведення фундаментальних і прикладних досліджень, спрямованих на розв'язання теоретичних, методологічних і практичних питань щодо науково-інформаційного забезпечення інноваційного розвитку вітчизняної педагогічної науки, освіти і практики первинними та вторинними документами в традиційній та електронній формі, фахових науково-інформаційних потреб науковців і практиків освітянської галузі України; сприяння здійсненню наукових досліджень у галузі педагогіки, психології, розробленню методик викладання окремих навчальних предметів, упровадженню досягнень науки, техніки, передового досвіду в практику роботи навчальних закладів і їхніх структурних підрозділів – бібліотек, а також підвищенню професійного, духовного і культурного рівня педагогічних та науково-педагогічних кадрів, студентів, батьків та інших категорій користувачів [73]. Бібліотека виконує науково-дослідну, інформаційну, кумулятивну, меморіальну, комунікаційну, освітню, соціалізуючу, культурну та когнітивну функції. Виходячи з цих функцій, основними її завданнями є:

- проведення наукових досліджень з питань галузевого бібліотекознавства, бібліографознавства, книгознавства та науково-інформаційної діяльності;
- формування національного галузевого інформаційного ресурсу шляхом розвитку корпоративних зв'язків між бібліотеками мережі;
- здійснення науково-інформаційного забезпечення інноваційного розвитку вітчизняної педагогічної науки, освіти та практики;
- формування бібліографічних, реферативних, аналітичних та повнотекстових баз даних на основі взаємодії з мережею освітянських

бібліотек МОНмолодьспорту України й НАПН України та з книгозбірнями інших систем і відомств;

– удосконалення діяльності мережі освітянських бібліотек МОНмолодьспорту України й НАПН України – як системи науково-інформаційного забезпечення галузі та складової загальнодержавної системи бібліотек України;

– підготовка, перепідготовка й підвищення кваліфікації працівників бібліотеки та фахівців мережі освітянських бібліотек МОНмолодьспорту України та НАПН України.

Згідно із вищезазначеними завданнями, пріоритетними напрямками діяльності ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського є:

– здійснення фундаментальних і прикладних наукових досліджень за тематикою, затвердженою Президією НАПН України, участь у реалізації державних цільових програм, міжнародних проектів та проектів договірної тематики;

– розроблення теоретико-методологічних, методичних та організаційних засад функціонування бібліотеки та мережі освітянських бібліотек МОНмолодьспорту України та НАПН України щодо науково-інформаційного забезпечення інноваційного розвитку вітчизняної педагогічної науки, освіти і практики;

– формування, постійне зберігання та надання доступу до національного галузевого ресурсу вітчизняних та зарубіжних документів на різних носіях інформації з питань педагогіки, психології, навчально-методичної літератури з функціями депозитарію;

– формування інтегрованого галузевого інформаційного ресурсу та впровадження інноваційних форм і методів роботи щодо цього напрямку в діяльність мережі освітянських бібліотек МОНмолодьспорту України та НАПН України;

– формування, облік, зберігання та використання архівів установ НАПН України;

– формування та надання доступу до повнотекстових, бібліографічних, реферативних, аналітичних та проблемно-орієнтованих баз даних із пріоритетних напрямів розвитку педагогічної науки та освіти для практичного використання науковцями, зокрема НАПН України, педагогами, вчителями, фахівцями органів управління освіти України;

– організація міжнародного книгообміну;

– організація міжнародного центру „Міжнародний міжбібліотечний абонемент” та електронної доставки документів;

– аналітико-синтегічне опрацювання документів з уведенням їх як у традиційні, так і в електронний каталог бібліотеки;

– централізована каталогізація документів з питань педагогіки й освіти та внесення їх до зведеного електронного каталогу;

– науково-інформаційне забезпечення користувачів, у тому числі установ і організацій, первинними і вторинними документами на всіх видах носіїв інформації;

– науково-інформаційне та документне забезпечення загальнодержавних і галузевих наукових програм та проектів, які виконують наукові установи НАПН України;

– науково-методичне та інформаційне забезпечення діяльності мережі освітянських бібліотек МОНмолодьспорту України та НАПН України, що сприятиме їхньому розвитку як складової інформаційного простору України;

– поширення та впровадження наукових розробок ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського в практику діяльності мережі освітянських бібліотек МОНмолодьспорту України і НАПН України та книгозбірень інших систем і відомств;

– науково-просвітницька діяльність за результатами наукових досліджень з метою підвищення педагогічної, психологічної та громадянської культури народу України;

– надання науково-практичної допомоги закладам системи освіти всіх рівнів, законодавчим та іншим установам, підприємствам, організаціям на підставі відповідних доручень і договорів, а також платних послуг населенню;

– матеріально-технічне забезпечення науково-дослідних робіт, створення умов для високопродуктивної праці співробітників, підвищення якості, ефективності та результативності наукових досліджень;

– видавнича діяльність, випуск друкованих та електронних наукових фахових видань, інших видань згідно з чинним законодавством України;

– організація та проведення міжнародних, всеукраїнських наукових, науково-практичних конференцій, симпозіумів, семінарів тощо;

– проведення атестації наукових співробітників бібліотеки;

– організація стажування науковців бібліотеки в провідних бібліотеках України і зарубіжжя;

– здійснення перепідготовки та підвищення кваліфікації бібліотечних працівників мережі освітянських книгозбірень України [73].

2.2. Історія становлення та розвитку фонду ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського

Державна науково-педагогічна бібліотека України (ДНПБ України) була створена згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 30.10.1999 р. за № 2018 на базі фондів двох бібліотек: наукової бібліотеки Інституту педагогіки Академії педагогічних наук України (АПН України) та Центральної освітянської бібліотеки (ЦОБ) Інституту змісту і методів навчання Міністерства освіти України (ІЗМН МОН України) [57].

Новостворена ДНПБ України ввійшла до структури АПН України (нині – НАПН України). Згідно з розпорядженням Кабінету Міністрів України від 5.11.2003 р. № 664-р ДНПБ України було присвоєно ім'я В. О. Сухомлинського як установі, яка зробила значний внесок у популяризацію творчої спадщини видатного педагога-гуманіста й ученого. З огляду на вищезазначене колектив ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського із застосуванням наукових підходів ретельно і у повному обсязі формує ВГПР, який є сегментом ДБФ. Фонд ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського універсальний, але пріоритет у його формуванні надається документам із педагогіки, психології та суміжних галузей знань. Із метою повноцінного науково-інформаційного забезпечення фахових потреб користувачів колектив ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського значну увагу приділяє науковій організації фонду, розміщенню та зберіганню документів на всіх існуючих носіях інформації, наданню доступу до них через цілеспрямовану і багатоаспектну популяризацію із застосуванням новітніх технологій.

Сформований за роки діяльності фонд ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського на 01.01.2011 р. становить понад 566 000 од. зб. Він розміщений у двох приміщеннях бібліотеки: головному (вул. М. Берлінського, 9) та відділі-філії 1 (філії), для якої орендуються площі у Київському міському будинку вчителя (вул. Володимирська, 57). Із метою висвітлення історії становлення та розвитку бібліотечного фонду ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського проаналізуємо історію розвитку фондів двох вищезазначених бібліотек, які стали його фундаментом.

Фонд наукової бібліотеки Інституту педагогіки НАПН України є найбільшою складовою фонду ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, формування якого розпочалося у 1869 р. Харківським товариством поширення в народі грамотності (ХТГ) [61, с. 87]. Книжковий фонд цієї бібліотеки збирався як спеціальний для потреб членів Товариства з перших місяців діяльності ХТГ, основою якого стали видання з питань педагогіки, освіти як Російської імперії, так і зарубіжних країн, фахові періодичні видання, каталоги книжкових складів, довідкова література тощо, про що свідчить перший „Каталог библиотеки при Правлении Харьковского общества распространения в народе грамотности” [31], до якого увійшло понад 200 книг. У зв'язку з реорганізацією ХТГ у кінці 90-х років XIX ст., у його структурі було організовано Довідково-педагогічний комітет, надалі – Довідкова педагогічна комісія, до якої було передано вищезазначену бібліотеку, і яка отримала назву „довідково-педагогічна”. Фонд довідково-педагогічної бібліотеки зростав і вже на початку 1901 р. становив 1900 томів [61, с. 90]. У 1911 р. Товариство видало докладний каталог бібліотеки при Довідково-педагогічному комітеті [32], що складався з 8 розділів і підрозділів, а саме:

„Отдел 1. Литература по народному образованию, просвещению и культуре в России и за границей.

Отдел 2. Справочник по школьному и внешкольному народному образованию.

Подотделы:

А. Отчеты и уставы обществ и комитетов грамотности, обществ народных университетов и других просветительных организаций;

Отчеты, доклады, журналы, обзоры и труды по народному образованию земств и городов;

Б. Отчеты и уставы обществ, преследующих между иными и просветительные цели. Попечительства о народной трезвости. Общества трезвости. Профессиональные организации;

В. Библиотеки: общественные, учительские, школьные, детские. Народные библиотеки читальни. (Отчеты, каталоги, правила и уставы).

Г. Книжные склады и лавки. Книжная торговля. Офени.

Д. Начальные училища, сельские и городские. Церковно-приходские училища и школы грамоты. Воскресные школы. Ремесленные и профессиональные училища. Средние учебные заведения. Исправительные и другие приюты.

Е. 1). Народные университеты, популярные лекции, народные чтения, народные дома. 2). Народные театры, общедоступные спектакли, литературно-музыкальные вечера, школьные праздники, детские спектакли, клубы для учащихся. 3). Музеи, выставки. Экскурсии учащихся.

Ж. 1). Общества попечения для недостаточно учащихся. Школьные попечительства. Родительские комитеты. 2). Общества взаимопомощи учащихся и учивших. Союзы учащихся, положение учащихся. Общества взаимопомощи лиц интеллигентных профессий.

Отдел 3. Педагогический.

Подотделы:

а. Педагогика. Психология. Философия. Биографии педагогов, писателей и деятелей в сфере народного просвещения.

б. Методики, руководства, пособия и программы для начальных сельских и городских училищ, воскресных и профессиональных школ, дополнительных и повторительных курсов, школ высшего типа, средних учебных заведений, народных университетов.

1. Закон Божий.

2. Русский язык.

3. Арифметика и геометрия.

4. География.

5. История и биография.

6. Естествоведение, технология, сельское хозяйство.

7. Общественные науки. Социология.

8. Рисование, ручной труд, рукоделие, пение.

9. Внеклассное чтение.

10. Программы по всем предметам.

11. Иностранные языки.

в. Курсы и съезды учащихся. Учительские школы, семинарии, институты. Общеобразовательные экскурсии учащихся.

г. 1). Библиографические и систематические указатели педагогической, детской и общей литературы. Критика и биография. 2). История литературы. 3). История искусств.

Отдел 4. Школьная гигиена. Отчеты о санитарном состоянии школы. Планы школьных зданий. Школьная мебель. Общества содействия физическому воспитанию детей. Летние колонии для учащихся. Детские игры и прогулки. Детские сады. Ясли.

Отдел 5. Популярное издания Харьковского Общества Грамотности и других.

Отдел 6. Периодические издания.

Отдел 7. Законоположения, правила, уставы, настольные книги, школьные календари, словари, каталоги разрешенных популярных изданий и т. д., справочные (по народному образованию) книги.

Отдел 8. Книги, не вошедшие в предшествующие отделы.

Дополнение. Издания, получены во время печатания каталога” [32].

Наведене вище дає підстави зробити висновок: у фонді довідково-педагогічної бібліотеки ХТГ зосереджувалися, насамперед, документи з питань освіти, педагогіки, як вітчизняної, так і зарубіжної, суміжних галузей знань, методик викладання, законодавчі документи, звіти ХТГ, інших товариств грамотності Російської імперії тощо. З кожним роком розширювалась категорія читачів, що користувалися фондом даної бібліотеки. Це – управлінці освітніх установ, учителі навчальних закладів, члени товариств грамотності не тільки Харківської губернії, а й усієї Росії. Зазначене вище є підтвердженням головних типових ознак спеціальних бібліотек. На 01.01.1915 р. фонд бібліотеки налічував 8 142 книжки [61, с. 91].

Зі встановленням радянської влади в Україні, у 1919 р., після 50 років існування, ХТГ за наказом міського відділу позашкільної освіти м. Харкова припинило свою діяльність. У тому ж році згідно зі спеціальною постановою Харківського губвиконкому фонд довідково-педагогічної бібліотеки було передано до наукового відділу Харківської губнаросвіти для вирішення його подальшої долі. У квітні 1920 р., згідно з архівними документами, на бібліотечній секції Харківського відділу наросвіти була заслухана інформація про стан довідково-педагогічної бібліотеки колишнього ХТГ, оскільки, незважаючи на важкі економічні умови, бібліотека діяла, обслуговуючи вчительство як м. Харкова, так і

губернії. У цей період її фонди поповнювалися документами з місцевих шкіл, які не відповідали змісту діяльності шкільних бібліотек. 16 січня 1922 р. Наркомосвіти видав наказ про передачу довідково-педагогічної бібліотеки від Харківського відділу Наросвіти під безпосереднє керівництво Наркомосвіти, надавши їй статус Центральної педагогічної бібліотеки міста [61, с. 185]. Отже, спеціальна педагогічна книгозбірня виборала собі право бути і діяти як самостійний заклад, отримавши назву Центральної педагогічної бібліотека Харківського відділу Губнаросвіти. Штат бібліотеки був збільшений до восьми осіб. Колективом закладу було розпочато роботу з опрацювання книжкових фондів, переданих їй під час революції [61, с. 183]. Надалі, з метою покращення економічного та фінансового стану педагогічної книгозбірні, її як філію приєднують до Центральної наукової бібліотеки м. Харкова (нині – Харківська державна наукова бібліотека ім. В. Короленка) [31, с. 418]. Перебуваючи в структурі ЦНБ м. Харкова, установа продовжувала діяти як спеціальна науково-педагогічна бібліотека, обслуговуючи різні категорії освітян, організовуючи інформаційно-консультаційні скриньки, беручи участь у роботі курсів з перепідготовки вчителів, здійснюючи відповідну бібліографічну діяльність. Книгозбірня була членом бібліотечного об'єднання харківських наукових бібліотек. Її фонд у 1922–1923 рр. становив близько 29 000 од. зб. [26, с. 131], що дало підстави Наркомосу зазначити: вона була в цей період „найбільшою спеціальною педагогічною бібліотекою на Україні” [26, с. 131].

У 1926 р. в Харкові було засновано Український науково-дослідний інститут педагогіки (УНДІП), який став головним центром науково-педагогічних досліджень в УСРР, надалі – УРСР. У 1926 р. за пропозицією Управління науки колишня Центрально педагогічна бібліотека-філія ЦНБ м. Харкова була передана до новоствореного УНДІПу, ставши її структурним підрозділом. Переведення вищезазначеної бібліотеки до структури інституту стало новим етапом у її розвитку. Фонд бібліотеки на час передачі до УНДІПу становив близько 40 000 од. зб. [61, с. 187]. Згідно з „Положенням про науково-педагогічну бібліотеку при Українському науково-дослідному інституті педагогіки”, яке затвердило Управління наукою 17.02.1928 р. [61, с. 187], бібліотека отримала статус всеукраїнської науково-педагогічної книгозбірні. У Положенні було визначено її основні завдання: формування книжкової бази для забезпечення науково-дослідної роботи УНДІПу; збирання літератури педагогічного профілю як радянських республік, так і найважливішої закордонної; обслуговування наукових працівників інституту й педагогів з інших наукових установ; складання наукової бібліографії з питань своєї галузі тощо [61, с. 187]. У зв'язку з цим, незважаючи на важкий економічний стан у республіці, бібліотека почала отримувати безплатний обов'язковий примірник спеціальної фахової літератури: педагогічної, педологічної, психологічної,

а також близько 30 назв фахових вітчизняних та іноземних періодичних видань (французьких, англійських, німецьких) психолого-педагогічного змісту [61, с. 187]. Учені УНДППу передавали до фонду бібліотеки свої наукові праці. На 01.01.1929 р. фонд науково-педагогічної бібліотеки вже налічував 45 200 од. зб. [61, с. 188] і був введений до її алфавітного й систематичного каталогів.

У 1930 р. у м. Києві відкрилась філія УНДППу, у структурі якої було засновано філію науково-педагогічної бібліотеки Харківського УНДППу (вул. Воровського, 4). Основою формування фонду філії стало 600 примірників педагогічних журналів. Упродовж 1930–1933 рр. бібліотечний фонд філії поповнювався, зокрема, за рахунок фондів університетської бібліотеки та приватних зібрань м. Києва. Спеціалізація фонду була, як і в попередні роки, – психолого-педагогічна. У 1933 р. бібліотеку очолила Е. О. Іванова, яка продовжила копітку роботу щодо накопичення, розміщення, опрацювання й організації збереження фонду філії, внаслідок чого за декілька років він зріс до 6 000 од. зб. [66, с. 186]. У зв'язку з перенесенням у 1934 р. столиці УРСР з м. Харкова до м. Києва, УНДПП зі своєю бібліотекою переїжджає до нового місця, об'єднуючи харківський та київський фонди, у зв'язку з чим він збільшився до 50 000 од. зб. [66, с. 186]. Робота з організації діяльності книгозбірні невинно тривала: опрацьовувалися нові надходження, формувалися каталоги, картотеки, планувалась інформаційна робота, зокрема створення й випуск бібліографічних бюлетенів на допомогу вчителям і науковцям УРСР. Як результат запланованого упродовж 1938–1940 рр. колективом бібліотеки було підготовлено дев'ять випусків бібліографічного бюлетеня „Педагогічна і методична література” [49]. Але, незважаючи на вищезазначене, з 1934 р. у зв'язку з незнанням нового керівництва про її всеукраїнський статус, бібліотека офіційно не виконувала інформаційної функції на всю республіку. Її діяльність була спрямована, насамперед, на забезпечення фахових потреб науковців Інституту. Це підтверджує паспорт бібліотеки УНДППу, в якому зазначено, що вона була створена у 1934 р. як структурний підрозділ Інституту. Напередодні Великої Вітчизняної війни фонд науково-педагогічної бібліотеки УНДППу становив близько 70 000 од. зб. [66, с. 186]. З початком війни УНДПП разом із Наркомосом УРСР було евакуйовано до Харкова, але бібліотека Інституту залишилась у Києві. У воєнні 1941–1944 рр. співробітниками бібліотеки проводилася велика робота щодо збереження її основного фонду. З поверненням УНДППу (січень 1944 р.) до Києва розпочалася робота з відновлення формування, збереження та надання доступу до фонду книгозбірні Інституту.

У повоєнні роки фонди даної книгозбірні швидко зростають, зокрема тому, що бібліотека впродовж 1950–1991 рр. продовжувала отримувати безоплатний обов'язковий примірник педагогічної літератури з

Центрального колектора наукових бібліотек м. Москви (РРФСР), передплачувала вітчизняні та зарубіжні фахові періодичні видання. Отже, завдяки вищезазначеному у цей період у м. Києві у структурі УНДПУ діяла єдина в УРСР спеціальна наукова бібліотека, яка формувала повноцінний галузевий фонд. Аналіз інвентарних і сумарних книг наукової бібліотеки Інституту дав змогу зробити висновок, що упродовж 1946–1999 рр. фонд бібліотеки зріс на 292 503 од. зб., і на час його передачі у кінці 1999 р. до ДНПБ України він налічував 380 103 од. зб., хронологічні рамки якого XVIII–XX ст. [66, с.187]. У фонді найповніше були представлені вітчизняні зібрання документів із питань історії педагогіки, спеціальної педагогіки, дидактики, управління освітою, навчання і виховання, школознавства, підручники та посібники, методики викладання шкільних предметів, література з історії, філософії, психології, мистецтва, літературознавства, природничих наук тощо. Фонд наукової бібліотеки мав навчальні програми – дореволюційні, довоєнні та сучасні в кількості 7 023 од. зб., зібрання дореволюційних підручників становило 1 296 од. зб., довоєнних підручників (1917–1941) – 2 223 од. зб., підручників 1942–2010 рр. – близько 30 000. Усього фонд підручників на 01.01.2011 р. становив 33 519 од. зб. Серед рідкісних видань науково-педагогічної бібліотеки УНДПУ були довідкові: загальні та галузеві енциклопедії, словники і довідники, а також перша друкована історія українського народу, яка майже до кінця XVIII ст. була основним підручником з історії в Російській імперії – „Синопис или краткое описание от различных летописцев о начале словянского народа” (1798), прижиттєві видання видатних педагогів, психологів, письменників, істориків Російської імперії та зарубіжних країн XVIII–XIX ст., зокрема вітчизняних: В. Корфа, М. Ломоносова, Т. Лубенця, І. Огієнка, М. Пирогова, С. Русової, К. Ушинського, Я. Чепіги та інших; зарубіжних: Я. А. Каменського, Д. Локка, І. Г. Песталоцці та інших. Вагомою складовою фонду науково-педагогічної бібліотеки були дореволюційні фахові періодичні видання XIX – початку XX ст., зокрема „Вестник воспитания” (1840–1917), „Журнал Министерства Просвещения” (1835–1916), „Педагогический сборник” (1865–1917), „Світло” (1910–1914) тощо. До формування фонду галузевої книгозбірні долучалися і видатні педагоги-науковці УНДПУ впродовж 1926–1999 рр. До фонду надходили їхні праці з дарчими надписами, серед яких, зокрема „Психологія” Г. С. Костюка (1940), „Педагогіка” С. Х. Чавдарова (1940), „Педагогіка” М. Д. Ярмаченка (1986) тощо. Бібліотеці також дарували свої праці С. А. Ананьїн, О. М. Астряб, А. Д. Бондар, Л. А. Гордон, В. І. Помагайба, Й. Б. Селиханович, І. П. Соколянський, Я. П. Ряпо, В. О. Сухомлинський та багато інших відомих учених-педагогів. Усього в фонді бібліотеки УНДПУ було близько 3 000 подарованих книг, про що свідчать записи в її інвентарних книгах. Сучасні науковці Інституту педагогіки: М. С. Вашуленко, Н. М. Бібік,

М. І. Бурда, Н. М. Буринська, Н. Й. Волошина, М. У. Гончаренко, В. М. Мадзігон, В. М. Плахотник, Л. В. Скуратівський, А. Й. Сиротенко, О. Н. Хорошковська та інші також продовжили традицію дарування книгозбірні виданих ними підручників, монографій, збірників наукових праць. Завдяки багатому фонду бібліотеки Інституту педагогіки задовольнялися фахові інформаційні потреби не одного покоління науковців, зокрема при підготовці ними кандидатських і докторських дисертацій, написанні монографій, посібників, підручників тощо. Згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 30.10.1999 р. № 2018 на початку 2000 р. фонд наукової бібліотеки Інституту педагогіки був переданий до ДНПБ України, а сама бібліотека була ліквідована.

Друга складова, що перейшла у спадок до державної галузевої книгозбірні, – фонд ЦОБ ІЗМН МОН України, яка була заснована у серпні 1993 р. на базі профспілкової педагогічної бібліотеки, що знаходилася у структурі Київського будинку вчителя (наказ Міністерства освіти України від 07.05.1993 р. № 128). Заснування ЦОБ було викликане необхідністю створення у незалежній Україні всеукраїнського галузевого інформаційного центру для повноцінного інформаційного забезпечення модернізації та реформування вітчизняної педагогічної науки й освіти. ЦОБ отримала у спадок близько 80 000 од. зб. неперіодичних документів (книги, брошури тощо) та фахових періодичних видань (журнали, газети) від вищезазначеної бібліотеки, що була заснована у 1923 р. при Київському будинку робітників освіти (КБРО) (1922). У 1934 р. КБРО був перейменований на Київський будинок учителя [64, с. 147]. Аналіз фонду, що одержала ЦОБ, дав підстави для таких висновків: фонди цієї бібліотеки формувалися з педагогічної, історичної, філософської, художньої літератури, подарованої киянами у 20-их роках ХХ ст., надалі придбані за державні кошти.

З 1993 р. колектив ЦОБ, на чолі з її директором П. І. Роговою, побудував свою роботу таким чином, щоб наблизити бібліотечно-інформаційну діяльність до нових поліфункціональних завдань суспільства щодо реформування освіти незалежної України. У зв'язку з цим приводився у відповідність переданий фонд й розпочалось його активне формування сучасною психолого-педагогічною літературою, як зарубіжною, так і вітчизняною, дарами від освітян України та з-за кордону, тощо. З цією метою також здійснювався аналіз наявного фонду на відповідність профілю бібліотеки, запитам користувачів-освітян та його комплектування новими фаховими надходженнями. Відбувалося вилучення з фонду непрофільної літератури та передача її до різних бібліотек м. Києва. Щорічно ЦОБ передплачувала понад 300 назв періодичних видань психолого-педагогічної тематики України та Російської Федерації. Необхідно зазначити, що фонд бібліотеки Київського будинку вчителя складавався понад 15 років, під час чого втратився його

довідково-пошуковий апарат. Колектив ЦОБ розпочав аналітико-синтетичне опрацювання переданого фонду, введення його до новоствореного довідково-пошукового апарату. Упродовж шести років діяльності колективом ЦОБ були започатковані алфавітний та систематичний каталоги, картотеки, зокрема рідкісних видань, мініатюрних видань, авторефератів дисертацій, літератури іноземними мовами, подарункових видань, систематична картотека газетно-журнальних статей.

У зв'язку з економічними проблемами в країні коштів на комплектування бібліотеки не вистачало, але завдяки зусиллям директора ЦОБ П. І. Рогової налагоджувалися зв'язки з освітянськими видавництвами та вищими навчальними закладами України, Академією наук України (нині Національна академія наук України), АПН України (нині НАПН України), Міністерством у справах сім'ї та молоді, Інститутом проблем виховання України, Міжнародним фондом „Відродження”, Міжнародним освітнім фондом ім. Ярослава Мудрого, Всеукраїнським педагогічним товариством ім. Григорія Ващенко, громадськими організаціями з української діаспори – Шкільною Радою Америки, Шкільною Радою Австралії, діячами науки і культури з України та з-за кордону – в результаті чого фонд поповнився унікальними науковими працями, художніми творами, довідково-енциклопедичними виданнями. У 1998 р. завдяки тісній співпраці ЦОБ з Державною науково-педагогічною бібліотекою Російської Федерації ім. К. Д. Ушинського (м. Москва) до її фондів почали надходити документи з питань педагогіки та освіти з Російської Федерації, а саме: навчально-методичні посібники, література з проблемно-блочно-модульного та розвивального навчання, системи безперервного навчання, видання про інноваційні педагогічні технології. У 1999 р. Британською Радою в Україні було подаровано ЦОБ кращі твори світової літератури англійською мовою в серії „Бібліотека тисячоліття” (усього 250 томів), виданих у Англії на безкислотному папері. За шість років діяльності ЦОБ її бібліотечний фонд збільшився на 23 225 примірників і станом на 1.10.1999 р. (на час його передачі до фонду ДНПБ України) становив 93 225 од. зб., з яких: 75 141 од. зб. – книги (40 % з яких – педагогічна література), 18 084 од. зб. – періодичні видання. Передані фонди ЦОБ та науково-педагогічної бібліотеки Інституту педагогіки, що стали основою ресурсу ДНПБ України, були розміщені у двох її приміщеннях – головному і філії. На 01.01.2000 р. загальний фонд ДНПБ України становив 473 328 од. зб. Постановою Президії АПН України директором новоствореної бібліотеки було призначено П. І. Рогову, котра доклала чимало як практичних, так і наукових зусиль для розвитку педагогічних бібліотек в Україні, зокрема спеціальної педагогічної бібліотеки Київського будинку вчителя, ЦОБ та ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, науково обґрунтувавши їх як вид

спеціальних бібліотек, дослідивши історію становлення і розвитку даних книгозбірень і, зокрема, їхніх фондів.

Упродовж перших десяти років діяльності ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського (2000–2010) колектив приділяв чималу увагу формуванню її фонду вітчизняними та зарубіжними документами на різних носіях інформації. Загальний фонд за ці роки збільшився на 95 395 од. зб. У його формуванні фахівці ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського спиралися на теоретичні, науково-методичні засади щодо управління фондом державних, спеціальних бібліотек розроблених науковцями і практиками сучасних галузевих книгозбірень, та традиції щодо формування фондів педагогічних бібліотек, закладених членами ХТГ у II пол. XIX ст. Згідно із Законом України „Про бібліотеку та бібліотечну справу”, в якому зазначено, що державні бібліотеки формують на своїй базі повноцінний ресурс відповідної галузі, та згідно з Постановою Кабінету Міністрів України від 10.05.2002 р. № 608 „Про порядок доставляння обов’язкових примірників документів”, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського з червня 2002 р. почала отримувати обов’язковий безоплатний примірник вітчизняних фахових видань, завдяки чому фонд ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського почав систематично поповнюватися вітчизняними документами психолого-педагогічної тематики. Питанню формуванню фонду ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського іноземними мовами значна увага приділялася не лише фахівцями бібліотеки, а й президентом НАПН України В. Г. Кременем та членами Президії НАПН України академіками О. В. Сухомлинською, О. Я. Савченко, Н. Г. Ничкало та іншими. За сприяння відділу міжнародних зв’язків НАПН України фонд бібліотеки отримав документи іноземними мовами від Академії педагогічних наук Польської Народної Республіки, Французького культурного центру, Австрійського посольства в Україні. Завдяки налагодженню зв’язків та співпраці ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського з Британською Радою в Україні, Центром інформаційних ресурсів Посольства США в Україні, Корпусом Миру США, Представництвом ООН в Україні, українсько-американським добродійним фондом „Сейбр-Світло”, німецьким культурним центром Гете-інституту, Товариством Януша Корчака до фонду надійшла іноземна наукова література з питань педагогіки та психології, сучасна навчальна література, методичні матеріали, довідкові видання, художні твори світової літератури мовою оригіналу та виданнями з країнознавства.

В умовах модернізації освіти, розбудови суспільства знань в Україні все більшого наукового, історичного й культурного значення набувають фонди рідкісних і цінних видань психолого-педагогічної тематики та з питань освіти. Аналіз фонду бібліотеки дозволив виявити і сформувати ядро вищезазначених документів, яке становить близько 10 % від усього фонду ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. Це документи

психологічного, педагогічного та історико-культурного напрямку XVIII – початку XX ст., які сформовані у підфонди: „Педагогіка”, „Психологія” та колекції „Підручники і навчальні посібники”, „Періодичні видання 1807–1917 рр.” Усвідомлюючи величезну соціально-культурну значимість і цінність вищезазначених фондів та необхідність активізації роботи з їх збереження і впровадження в науковий обіг, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського разом з АПН України звернулися до державних органів щодо надання даній частині фонду статусу „науковий об’єкт, що становить національне надбання”. У 2001 р. цій частині фонду було надано вищезазначений статус [56]. Незважаючи на складні економічні умови в державі, на які припали роки становлення ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, її дирекцією та Президією АПН України, особисто президентом АПН України В. Г. Кременем, приділялася чимала увага створенню належних умов щодо зберігання фонду, зокрема вищезазначених рідкісних видань. З 2006 р. розпочалось оцифрування фонду рідкісних і цінних видань, завдяки чому розширився доступ користувачів до цих документів. Для безпечного зберігання фонду відповідно до державних стандартів у фондосховищах бібліотеки створювався оптимальний режим, підтримувався нормативний фізичний і санітарно-гігієнічний стан приміщень, установлювались нові стелажі, кондиціонери, протипожежна сигналізація. Таким чином, розроблені за десять років діяльності фахівцями ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського науково-організаційні та методичні засади щодо управління фондом бібліотеки сприяли його вивченню, постійному кількісному і якісному зростанню, оптимізації з його використання освітянами України, а також розвитку фонду згідно з „Концепцією Державної науково-педагогічної бібліотеки України” (2001).

Важливою складовою фонду ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського є вторинна інформація, яка створюється як фахівцями бібліотеки, так і працівниками освітянських книгозбірень.

Галузеві періодичні видання – невід’ємна і важлива складова фонду ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, до якого щорічно надходить понад 400 назв періодичних видань у двох примірниках, виданих в Україні та Російській Федерації. Галузева періодика з США, Німеччини, Франції та інших країн світу надходить тільки до головного приміщення книгозбірні. З метою повноцінного забезпечення фахових інформаційних потреб спеціалістів ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського та бібліотекарів галузі до Кабінету бібліотекознавства, що діє у структурі книгозбірні, закуповуються вітчизняні та зарубіжні видання з бібліотекознавства, бібліографознавства, книгознавства, передплачуються 36 назв періодичних фахових видань вищезазначеної тематики, з них: 14 вітчизняних, 22 – Російської Федерації.

На сучасному етапі розвитку суспільства знань все більша увага приділяється у ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського формуванню фонду на електронних носіях, який на 01.01.2011 р. становив 317 од. зб., створенню баз повнотекстових документів, обсяг яких на зазначену вище дату становив близько 2 000 документів. Це, передусім, бази рідкісних і цінних видань, дисертації, праці В. О. Сухомлинського тощо. Посилена увага у бібліотеці приділяється забезпеченню доступу до інформації віддаленим користувачам завдяки інноваційним методам роботи. Тому з перших років діяльності ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського розпочалось активне впровадження в бібліотечні процеси ІКТ, створення локальної мережі, сайту, впровадження он-лайн послуги.

Фонд ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського – база для глибокого вивчення динаміки не лише вітчизняної педагогічної науки та освіти, а й історії й культури нашої держави, біографістики, видавничої та бібліотечної справи, вагомий фундамент для інформаційного забезпечення інформаційних потреб фахівців освітянської галузі сучасної України. Для цілеспрямованої роботи з управління та розвитку фонду державної галузевої книгозбірні впродовж 2006–2010 рр. колектив бібліотеки здійснював НДР „Теоретичні засади формування всеукраїнського інформаційного ресурсу з питань психолого-педагогічної науки і освіти на базі Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського”, у межах якої було розроблено теоретичні, методичні та організаційні засади щодо управління ВГПР, що формується на базі вищезазначеної бібліотеки. Серед важливих результатів цієї роботи – „Програма зберігання бібліотечного фонду в Державній науково-педагогічній бібліотеці України імені В. О. Сухомлинського на 2008–2015 рр.” [58] та „Стратегія розвитку бібліотечно-інформаційного ресурсу Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського” [78], метою яких є розроблення та реалізація наукових, організаційних, технологічних, адміністративно-господарських і культурно-просвітницьких заходів, спрямованих на управління фондом бібліотеки як сегмента культурного спадку й інформаційного простору держави та перспектив його розвитку. Усе здійснене сприяло впровадженню у практику ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського та бібліотек мережі теоретичних й організаційно-методичних положень щодо динаміки розвитку фондів, активізації отримання обов’язкового галузевого примірника головною освітянською книгозбірною держави, введенню інновацій у роботу з фондом, зокрема оцифруванню рідкісних і актуальних видань, створенню електронного каталогу, вторинної інформації на традиційних та електронних носіях тощо. Проведене дослідження також надало інструментарій для аналізу й оцінки рівня інформаційного ресурсу галузі з питань педагогіки, психології та освіти, а також визначило стратегію його розвитку.

Отже, аналіз історичних та сучасних аспектів розвитку фонду ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського дав підстави для таких висновків: історія розвитку фондів двох педагогічних бібліотек, які стали її основою, підтвердила основну типологічну ознаку спеціальних педагогічних бібліотек – фонди вищезазначених книгозбірень на всіх етапах своєї діяльності формувалися документами психолого-педагогічної тематики, з питань освіти та навчальною літературою, що давало змогу повноцінно забезпечувати фахові інформаційні потреби користувачів-освітян. На сучасному етапі одним із головних завдань ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського як спеціальної бібліотеки загальнодержавного рівня є максимальне формування фонду вітчизняними та зарубіжними фаховими документами, його зберігання та надання доступу до нього, що сприятиме повноцінному забезпеченню інноваційного розвитку вітчизняної педагогічної науки, освіти та практики.

2.3. Структура бібліотеки

Структура бібліотеки сформована згідно з основними напрямками її діяльності й складається з 13 відділів (12 – у головному приміщенні (вул. М. Берлінського, 9), 1 – у філії (вул. Володимирська, 57), які є науковими підрозділами. У штаті – 136 співробітників, 80 з яких – науковці, враховуючи сумісників.

Відділи головного приміщення:

- відділ наукового комплектування фондів;
- відділ наукового опрацювання і каталогізації документів;
- відділ наукової організації та зберігання фондів;
- відділ науково-документного забезпечення;
- відділ наукової інформаційно-бібліографічної діяльності;
- відділ наукового і прикладного бібліотекознавства;
- відділ наукової реферативної інформації;
- відділ наукової бібліографії;
- відділ науково-технічного забезпечення та впровадження комп'ютерних технологій;
- відділ наукового формування фонду документів іноземними мовами;
- науково-редакційний відділ;
- відділ науково-аналітичної обробки і поширення інформації в сфері освіти.

Відділ–філія 1

- сектор науково-документного забезпечення;
- сектор наукової організації та зберігання фондів;

Читальні зали головного приміщення:

- загальна читальна зала;
- читальна зала сучасного підручника;
- дисертаційна читальна зала;
- читальна зала Фонду В. О. Сухомлинського;
- читальна зала документів іноземними мовами;
- читальна зала Кабінету бібліотекознавства;
- медіа-центр.

Загальна читальна зала відділу-філії 1.

2.4. Склад користувачів бібліотеки та їхні інформаційні потреби

ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського обслуговує наукові, науково-педагогічні та освітянські установи, заклади та організації різних форм власності; учених, педагогів, психологів, докторантів та аспірантів, учителів, вихователів дошкільних та позашкільних закладів освіти, студентів навчальних закладів I–IV р. а., батьків, а також спеціалістів суміжних галузей та іноземних громадян, які за родом своєї діяльності потребують використання документів педагогічної, психологічної тематики й навчально-методичної літератури. Порядок обслуговування користувачів та абонентів визначається „Правилами користування Державною науково-педагогічною бібліотекою України імені В. О. Сухомлинського” [54]. Щорічно інформаційними ресурсами бібліотеки користуються понад 40 тис. користувачів, яким видається понад 400 тис. документів.

На 01.01.2011 р. контингент користувачів бібліотеки за єдиною реєстраційною картотекою читача такий: усього користувачів – 10 197, із них у головному приміщенні – 5195, на філії – 5002. Фондом Кабінету бібліотекознавства найбільше користуються бібліотечні працівники та студенти, які здобувають бібліотечну професію. Аналіз моніторингу відвідування бібліотеки впродовж останніх років свідчить, що фондами головного приміщення користуються, як правило, науковці, працівники освітніх установ, студенти та бібліотечні працівники. Спостерігається тенденція до збільшення їх кількості. Фондами філії найчастіше користуються студенти та працівники освітніх установ. Фондом документів іноземними мовами, який розміщений у головному приміщенні, найбільше послуговуються науковці (рис. 2–3).

Рис. 2. Контингент користувачів

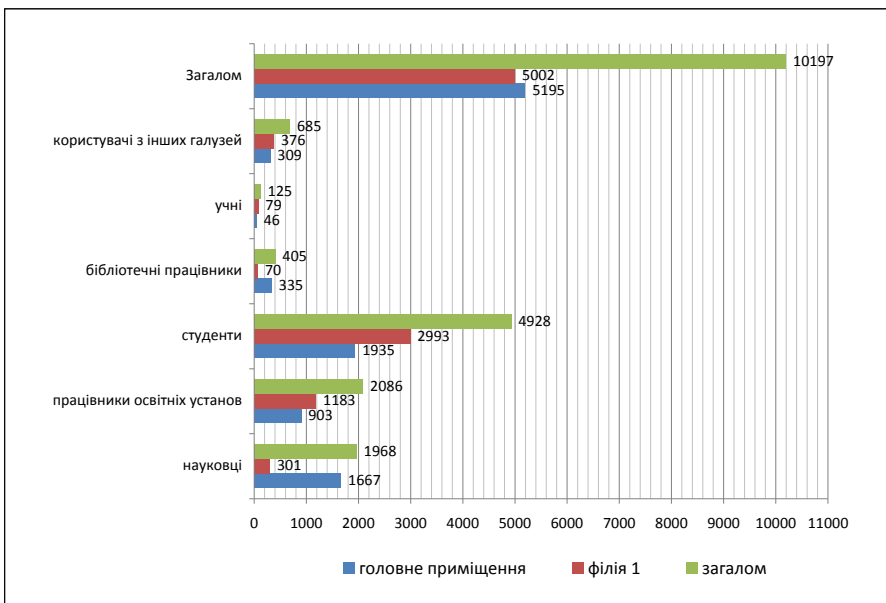

Рис. 3. Розподіл користувачів за категоріями

2.5. Структура, призначення та мета ВГІР

З огляду на те, що до складу ІР ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського входять опубліковані і неопубліковані первинні (книги, періодичні видання, нотні та образотворчі видання, дисертації) та вторинні (бібліографічні, реферативні та аналітичні) документи на паперових та електронних носіях; електронні ресурси (фактографічні, повнотекстові та бібліографічні БД), а також он-лайн послуги, комп'ютерні мережі зв'язку та програмні засоби (рис. 4), зазначимо, що найбільш значущою складовою ВГІР є документний фонд бібліотеки, який в контексті діяльності книгозбірні:

за змістом є *спеціальним галузевим*, в якому представлено універсум галузевого знання, що призначений для забезпечення фахових інформаційних потреб користувачів, які працюють у галузі освіти або в інших галузях, у тому числі тих, що пов'язані з науково-дослідною діяльністю, навчально-виховним процесом, а також з розвитком вітчизняної педагогічної, психологічної наук та освіти;

за соціальним призначенням є *науково-дослідним*, який складається з наукових видань щодо питань педагогіки, психології й освіти, та *навчальним*, що складається з підручників, навчальних посібників, методичних матеріалів для навчання й виховання тощо, й спрямований на задоволення інформаційних потреб користувачів, пов'язаних з професійною підготовкою та підвищенням кваліфікації науковців та практиків освітньої галузі України;

за призначенням є *основним*, який охоплює загальний масив документів за профілем бібліотеки як соціального інституту та всеукраїнського галузевого науково-інформаційного центру і призначений для використання й зберігання [11; 18; 74–75].

Вищезазначене дало підстави визначити мету ВГІР – це повноцінне забезпечення фахових інформаційних потреб користувачів як бібліотеки, так і віддалених, документами з питань психології, педагогіки та освіти в традиційній та електронній формі за допомогою ІКТ та он-лайн послуг.

Рис. 4. Структура ВГІР

2.5.1. Документний фонд ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського

2.5.1.1. Наукові засади формування фонду

Принципи комплектування фонду

Питанню розвитку фонду бібліотек, зокрема принципам комплектування, присвятили свої праці чимало сучасних російських та вітчизняних бібліотекознавців, зокрема М. П. Васильченко [11], Ю. В. Григор'єв [17], Ю. М. Столяров [74] та інші, які, обґрунтовуючи наукові засади його формування, наголошували, що здійснювати цілеспрямований відбір документів бібліотека може тільки на підставі чітко визначених принципів.

ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, відповідно до своєї головної мети, формує фонд – вагомий сегмент ДБФ, який має загальнонаціональний характер. Отже, фонд також має цю ознаку. Згідно з інформаційними потребами користувачів освітянської галузі України визначено об'єкт комплектування фонду бібліотеки, який забезпечує його максимальну повноту профільними документами різних типів і видів, відбір до якого здійснюється на основі відповідних принципів.

Об'єктом комплектування фонду ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського є різні типи і види документів, які призначені для суспільного використання, незалежно від способу їх виробництва та видів

носіїв (друковані, репрографічні, мікрофільми, аудіовізуальні матеріали, оптичні диски, БД тощо).

У основу формування фонду покладено такі принципи: відповідності, профілювання, координації, систематичності, планомірності й економічності.

Основоположним принципом у формуванні фонду є *принцип відповідності* (конгруентності), який передбачає формування фонду відповідно до завдань і призначення бібліотеки з урахуванням інформаційних потреб тих категорій користувачів, які бібліотека покликана забезпечувати згідно із завданнями, що стоять перед загальнодержавною бібліотечно-інформаційною системою.

Принцип профілювання (спеціалізації) комплектування фонду визначається насамперед завданнями і розвитком вітчизняної педагогічної науки та освіти, напрямками діяльності НАПН України, типом бібліотеки, структурою її фондів, категоріями користувачів, яким необхідні документи психолого-педагогічного спрямування. Принцип профілювання виявляється в тому, що на першому місці у Тематико-типологічному плані комплектування (ТТПК) ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського [80] розміщені профільні для бібліотеки розділи, для яких визначений найвищий ступінь повноти комплектування (вичерпний).

При профілюванні комплектування фонду бібліотеки враховується *координація* з іншими провідними бібліотеками України, завдяки чому усувається невиправдане дублювання документами. Координація щодо формування фонду ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського здійснюється з урахуванням профілю комплектування національних та державних бібліотек України: Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, Національної парламентської бібліотеки України, Національної бібліотеки України для дітей, Національної історичної бібліотеки України, Державної наукової архітектурно-будівельної бібліотеки України ім. В. Г. Заболотного, Національної наукової медичної бібліотеки України, Державної наукової сільськогосподарської бібліотеки Української Академії аграрних наук України, Державної науково-технічної бібліотеки України, Державної юнацької бібліотеки України.

Систематичність та планомірність у формуванні фонду передбачає регулярне та оперативне включення документів у фонд бібліотеки та вилучення з нього окремих документів за встановленим порядком із дотриманням термінів виконання робочих операцій, що закріплено у ряді інструкцій „Шлях документів...” відповідних відділів бібліотеки [25]. Це забезпечує, по-перше, неперервність в оновленні фонду, по-друге, швидке проходження документів із відділу наукового комплектування до користувачів, що сприяє отриманню ними найновішої фахової інформації. Планомірність також відображена у планах роботи бібліотеки та її відділів, в яких зафіксовані усі процеси формування

ресурсу. Принцип систематичності та планомірності у його формуванні забезпечується надходженням обов'язкового примірника вітчизняних документів і постійною роботою з доукомплектування шляхом закупівлі книг у книготорговельній мережі, отримання документів у дарунок та з інших джерел комплектування.

Принцип економічності передбачає формування фонду ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського з найменшими витратами сил, часу і коштів, а також з урахуванням площ книгосховища бібліотеки та інформаційних потреб різних категорій користувачів.

Відбір документів до фонду. Джерела комплектування

Комплектування – це планомірний відбір і придбання творів друку та інших документів, а також постійне оновлення фонду бібліотеки відповідно до її завдань та потреб читачів. Досягти необхідного складу фондів можна лише завдяки ретельному відбору, який передбачає виявлення твору друку чи іншого документа та його оцінку з метою визначення доцільності придбання і зберігання у фонді для активного використання читачами. Відбір ґрунтується на оцінці змісту, форми та інших властивостей документа, що потребує знань критеріїв (міра оцінки): наукова, історична, художня цінність документа, ступінь відповідності профілю фонду, завданням бібліотеки та потребам її користувачів [11, с. 27–28].

ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського як всеукраїнське галузеве книгосховище України, у майбутньому – державний депозитарій документів з питань педагогіки і психології та навчально-методичної літератури, враховуючи вищезазначене, формує максимально повну документну базу шляхом поглибленого комплектування, постійного зберігання та забезпечення доступу до своїх вітчизняних й іноземних документів галузевої тематики на всіх видах носіїв інформації, а також до повнотекстових, реферативних й бібліографічних баз даних як власного генерування, так і створених іншими установами й закладами. Фонд ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського якомога повніше комплектується українською і зарубіжною галузевою періодикою. Бібліотека виробляє власні інформаційні ресурси на паперових та електронних носіях. Для комплектування іноземними документами з питань педагогіки, психології та навчально-методичної літератури здійснюється моніторинг світового інформаційного потоку з метою виявлення галузевих джерел інформації як у традиційній, так і в електронній формі.

Універсальність та повнота фонду ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського забезпечується одержанням нею безоплатного обов'язкового примірника вітчизняних документів від понад 2,5 тис. книговидавничих установ та організацій, що розповсюджують друковану продукцію. Пріоритет зберігання вищезазначених документів мають основні та спеціалізовані фонди головного приміщення бібліотеки.

Додаткове комплектування фондів бібліотеки здійснюється шляхом:

- закупівлі документів у книготорговельній мережі, книговидавничих закладах та установах, які розповсюджують документи на різних видах носіїв;
- передплати періодичних видань;
- одержання дарунків від різних установ та приватних осіб;
- надходження документів з обмінно-резервних фондів бібліотек України;
- участі у всеукраїнських та міжнародних книжкових виставках, ярмарках.

Головними критеріями відбору документів для фонду ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського є:

- основні напрями діяльності бібліотеки як національного галузевого книгосховища та всеукраїнського галузевого інформаційного центру;
- зміст та характеристика запитів користувачів: науковців і практиків галузі освіти;
- наукова цінність видань;
- історичність;
- тематика видань, їхня актуальність;
- відповідність документів профілю комплектування;
- структура фондів бібліотеки;
- красназнавчий та українознавчий аспекти;
- кошторис на комплектування.

Для формування фонду документами українською, російською та іноземними мовами на різних носіях інформації проводилася робота з визначення учасників щодо забезпечення повноти комплектування ІР ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. Зокрема, відділом наукового комплектування фондів було встановлено кількість видавництв в Україні й сформовано картотеку цих закладів, які передають бібліотеці обов'язковий безоплатний примірник вітчизняних видань психолого-педагогічної тематики. Дирекцією бібліотеки та фахівцями вищезазначеного відділу постійно проводиться організаційна та роз'яснювальна робота із закладами та установами держави: інститутами НАПН України, ВНЗ, ІППО та видавництвами, які повинні надсилати до фонду ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського обов'язковий безоплатний примірник вітчизняних документів. Налагоджується книгообмін із зарубіжними бібліотеками відповідного профілю.

Аналіз джерел надходжень до бібліотеки у межах НДР, яка проводилась впродовж 2006–2010 рр. [81], показав, що на 01.01.2011 р. видання документів психолого-педагогічної тематики, згідно з довідником [14], здійснює 2 450 видавництв і видавничих організацій. До ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського у 2010 р. свої видання надсилали 1 210 установ, що порівняно з 2006 р. (528 установ) на 682 більше. З них:

видавництв – 776 (2006 р. – 324); ВНЗ I–IV р. а. – 213 (2006 р. – 140); ППО – 18 (2006 р. – 18); установ НАПН України – 19 (2006 р. – 17); інших установ та організацій – 184 (2006 р. – 29). Отже, завдяки проведеному моніторингу виявлено, що у 2010 р. 1 240 видавництв й організацій України не надсилали своїх видань до бібліотеки. За п'ять років проведення вищезазначеної НДР, у межах якої здійснювався аналіз, кількість закладів та установ, що надсилають документи до фонду ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, збільшилася на 28 %, тобто на 01.01.2011 р. з 2 450 закладів та установ до бібліотеки надсилали обов'язковий примірник вітчизняних документів лише половина. Перед фахівцями відділу наукового комплектування фондів поставлено завдання щодо подальшого моніторингу надходжень документів до фонду ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського та активізації налагодження зв'язків для збільшення кількості партнерів.

Тематико-типологічні аспекти формування фонду

Тематико-типологічні аспекти формування фонду ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського зумовлені:

- напрямами формування фондів спеціальної бібліотеки;
- профілем спеціальної бібліотеки;
- історичним розвитком держави, науки, освіти, вітчизняної та зарубіжної педагогічної науки, бібліотечної справи та інформаційної діяльності в державі;
- кількісним, якісним складом її користувачів та їхніми інформаційними потребами;
- координацією комплектування на державному, галузевому та регіональному рівнях;
- тематикою наукових досліджень інститутів НАПН України;
- структурою фондів бібліотеки, особливістю їх формування та використання;
- системою депозитарного зберігання бібліотечних фондів.

Для виявлення типологічного та видового аспектів фонду враховуються також завдання й функції бібліотеки, основний контингент користувачів та характер (зміст) їхніх запитів, сучасний розвиток бібліотечно-інформаційної діяльності. Тому, згідно з вищезазначеним, до складу фонду включаються такі видання за цільовим призначенням:

- офіційні;
- наукові;
- довідкові;
- виробничо-практичні (практичні посібники, практичні керівництва, пам'ятки);
- навчальні та навчально-методичні (підручники, посібники, методичні, програмні видання для дошкільних закладів, ЗОШ та

спеціальних шкіл, ВНЗ I–IV р. а. та абітурієнтів, як України, так і зарубіжних країн);

- нормативні виробничо-практичні (інструкції, стандарти, технічні умови);

- інформаційні (бібліографічні, реферативні, оглядові, дайджести);

- літературно-художні;

- науково-популярні;

- інші типи (ювілейні, вибірково рекламні, тощо).

До фондів усіх фондоутримувачів ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського включаються такі види вітчизняних і зарубіжних видань українською, російською та іноземними мовами на всіх видах носіїв інформації:

- книги;

- брошури;

- автореферати дисертацій;

- наочні посібники, самовчителі;

- образотворчі видання (репродукції, фотодокументи, каталоги, альбоми);

- нотні видання загального характеру, антології, хрестоматії з історії музики, твори композиторів, збірки нот, навчальні нотні видання;

- картографічні видання (атласи, карти);

- періодичні видання (журнали, газети, бюлетені, календарі) та видання, що продовжуються.¹

Складовою фонду, що розміщений у головному приміщенні бібліотеки, є неопубліковані видання, а саме:

- дисертації;

- звіти НДР;

- депоновані рукописи.

2.5.1.2. Видовий склад фонду

Видова структура фонду ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського з кожним роком збагачується завдяки надходженню до нього машиночитаних, репродуктивних документів, зокрема, на електронних носіях, а також документів групової обробки (розпочато їх введення у 2003 р.). Видове розмаїття документів та надання доступу до них також впливає на організацію підфондів за ознакою виду документа та матеріального носія інформації.

¹ За наявності одного і того ж документа на різних видах носіїв інформації (на папері, на аудіокасеті, на дискеті тощо) перевага у включенні до фонду бібліотеки надається паперовим документам (книгам та брошурам) та документам на сучасних носіях інформації.

За видовим складом фонд бібліотеки охоплює 75 % книг, $\approx 2\%$ брошур, 0,3% дисертацій, 2,5% авторефератів дисертацій та $\approx 20,2\%$ періодичних видань (рис. 5). Ядро фонду бібліотеки становлять документи з питань теорії, історії педагогіки, психології, освіти, організації управління та методики навчально-виховного процесу.

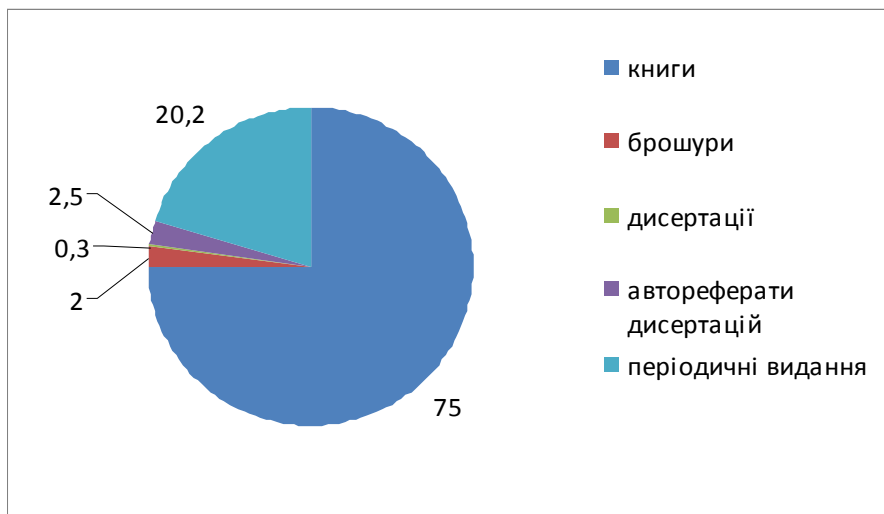

Рис. 5. Розподіл фонду за видами документів у %

Розподіл документів за тематикою та галузями знань свідчить, що видання з психолого-педагогічних питань та освіти становлять $\approx 50\%$ від загальної кількості фонду, по 10% документів суспільної тематики, мовознавства та літературознавства, природничих та прикладних наук, $\approx 3,5\%$ документів з бібліотекознавства та бібліографознавства. Документи інших галузей сумарно становлять $\approx 16,5\%$ фонду (рис. 6).

За цільовим призначенням фонд бібліотеки розподіляється так: 30% – наукова література психолого-педагогічної тематики, 22% – навчальні та навчально-методичні документи, зокрема для ЗНЗ – 11%, для ВНЗ III–IV р. а. – 8%, для ВНЗ I–II р. а. – 3%. Довідкові видання становлять 3% від загальної кількості фонду, інші типи – 45% (рис. 7).

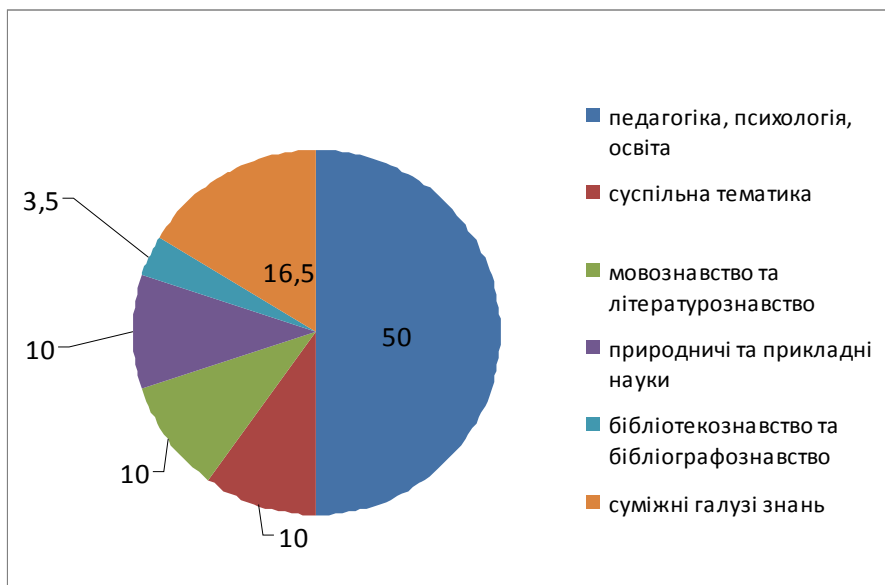

Рис. 6. Розподіл фонду за тематикою та галузями знань у %

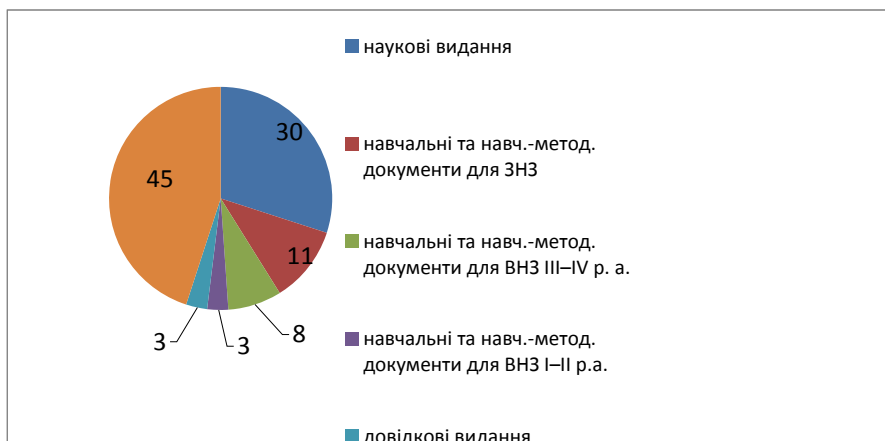

Рис. 7. Розподіл фонду за цільовим призначенням у %

Ступінь повноти комплектування фондів ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського визначається для всіх тематичних рубрик ТТПК [80] за кожним типом документів. З вичерпною повнотою (стовідсотково) комплектуються усі типи й види документів із питань науки, освіти й культури, педагогіки та психології, а також бібліотекознавства, бібліографознавства та книгознавства. Враховуючи інформаційні потреби розвитку вітчизняної педагогічної науки та освіти загалом, а також навчально-виховний процес у закладах освіти, фонд комплектується з відносною (близько 75 %) повнотою документами із суміжних галузей знань, у тому числі науково-популярними, літературно-художніми, образотворчими, картографічними тощо. Непрофільні, вузькоспеціальні документи, які надходять до ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського у складі обов'язкового примірника чи з інших джерел, з техніки, медицини, сільського господарства, з фізико-математичних та природничих наук, які не стосуються навчально-виховного процесу чи розвитку педагогічної науки та освіти, не комплектуються, а передаються до обмінно-резервного фонду бібліотеки для подальшого їх перерозподілу.

Кількість примірників, що входять до фонду, визначається у ТТПК і залежить від мети, завдань бібліотеки, змісту документів та низки інших аспектів, а саме:

- 1) структури бібліотеки: наявності двох приміщень (головне та філія), кількості її структурних підрозділів;
- 2) актуальності тематики;
- 3) кількості зацікавлених у виданні користувачів;
- 4) кошторису на комплектування;
- 5) наявності площ для книгозберігання.

Фонд ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського комплектується документами з питань педагогіки, психології та освіти в кількості від 1 до 4 примірників кожної назви. Документи з питань бібліотекознавства, бібліографознавства, документознавства, книгознавства та інформаційної діяльності включаються лише у фонд головного приміщення (1–2 примірники кожної назви). Документи з суміжних галузей знань, як правило, комплектуються в 1 примірнику.

Кількість примірників видань для включення у фонд може регулюватися (коригуватися) експертно-оцінювальною комісією ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, створеною відповідно до наказу директора бібліотеки № 10 від 12.03.2003 р.

2.5.1.3. Структура та спеціалізація фонду

Структура фонду – це організаційно-функціональна побудова бібліотечного фонду відповідно до специфіки частин фонду та необхідності забезпечення ефективного його комплектування, опрацювання, розміщення, використання, зберігання [53].

Як зазначає Ю. М. Столяров, бібліотечний фонд структурують відповідно до зв'язків документів між собою (за змістом, формою, цільовим призначенням тощо); зв'язків із підфондами (резервний, основний, підсобний, страховий); зв'язків бібліотечного фонду з підсистемами бібліотеки – контингентом користувачів (за читацьким призначенням, ступенем використання, фізичною доступністю та ін.); з матеріально-технічною базою (фонд традиційних і машиночитаних документів); з бібліотечним персоналом (службові фонди); з підрозділами бібліотеки (фонд абонементів, фонд філії); зв'язків з іншими бібліотеками (обмінний, депозитарний) тощо [75, с. 221]. Видова та жанрова різноманітність, великий обсяг та динаміка фондів потребують їх чіткої й спланованої організації.

Згідно з вищезазначеним ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського організовує фонд на основі таких принципів: диференціація за призначенням, територіальне розташування та мова документів. У зв'язку з цим, до структури фонду входять *основний* та *обмінно-резервний (позабалансовий)* фонди. Основний фонд, який містить найповніше зібрання документів, призначених для постійного або довготривалого зберігання й використання, розташований у двох приміщеннях (головному і філії) і доповнюється системою взаємопов'язаних із ним підсобних фондів, що включають документи оперативного призначення, котрі оновлюються згідно з читацькими потребами, й входять до відділів, де є читальні зали (рис. 8). Обмінно-резервний фонд розташований у головному приміщенні бібліотеки. *Основний фонд* поділяється на центральний (або фонд основного зберігання) та спеціалізовані фонди, які виділяються за видами, мовами документів тощо [18, с. 1004].

Сучасна організаційно-функціональна структура фонду ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського відображає специфіку документного фонду провідних наукових бібліотек, яка, за визначенням Л. А. Дубровіної [23], містить у собі два класи документів: 1-й клас – фонди загального зберігання (періодичні та неперіодичні видання), 2-й – історико-культурні фонди (рідкісні й цінні видання з питань психології та педагогіки, різноманітні колекції). Поєднання фондів вищезазначених документів відіграє вагомий роль в інформаційному забезпеченні інноваційного розвитку вітчизняної педагогічної науки і освіти.

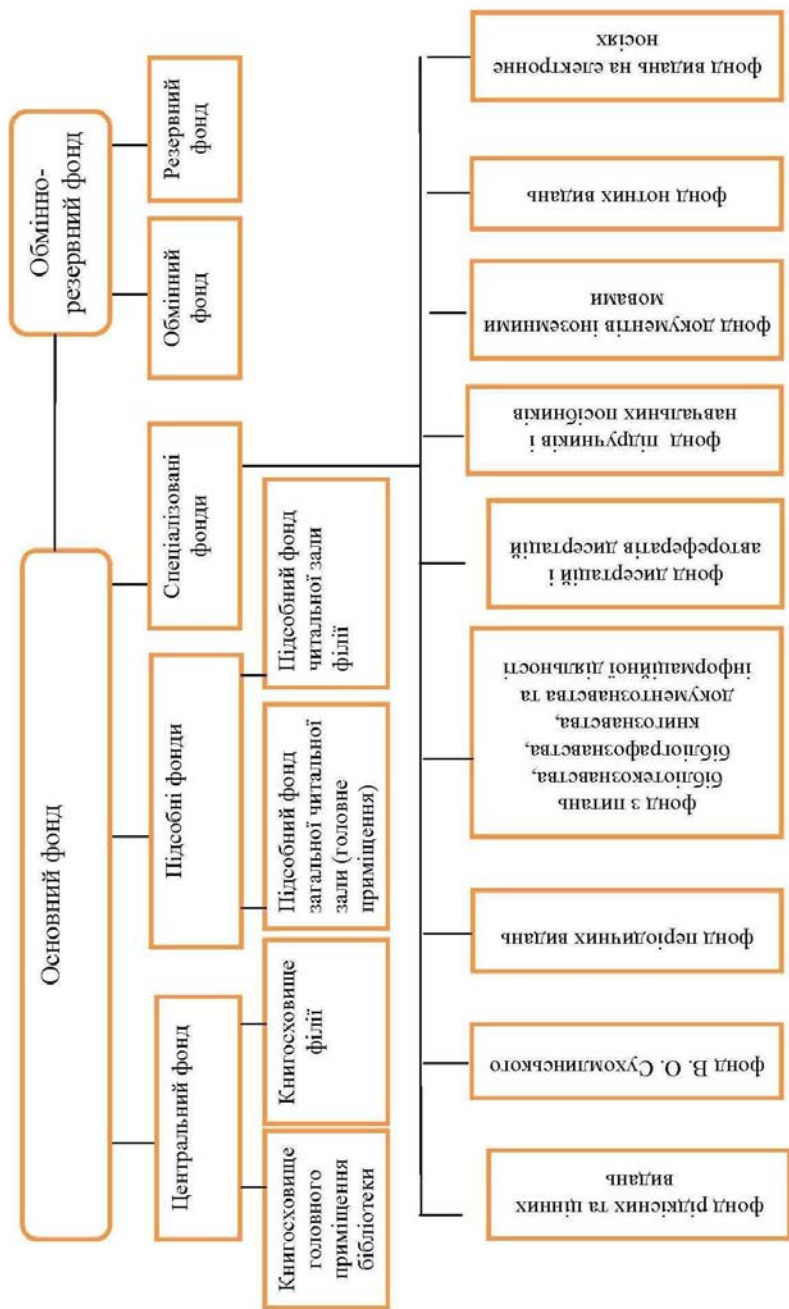

Рис. 8. Структура фонду

2.5.1.3.1. Основний фонд ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського

Основний фонд – це фонд, який включає основну масу документів за профілем бібліотеки, інформаційного центру і призначений для використання та зберігання [16, с. 318]. У ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського основний фонд на 01.01.2011 р. налічував 566 036 од. зб., у тому числі: вітчизняних документів – 407 446 прим. книг та 122 813 прим. періодичних видань; документів іноземними мовами – 19 657 прим. книг та 16 120 прим. періодичних видань. Фонд бібліотеки багатогалузевий, але перевага надається поглибленому комплектуванню вітчизняними та зарубіжними документами з питань психології та педагогіки й суміжних галузей знань [81, с. 32]. Фонд розподіляється на центральний, підсобний та спеціалізований.

2.5.1.3.1.1. Центральний фонд ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського

Центральний фонд – це головна частина основного фонду Бібліотеки, що містить найбільшу за обсягом і хронологією кількість комплектів документів українською та іноземними мовами, включаючи, зокрема, фонд рідкісних видань – унікальні книжкові пам'ятки з питань педагогіки, психології, історії, культури тощо [53]. Фонд ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, відповідно до територіального розташування та мови документів розподілений між трьома фондоутримувачами: відділом наукової організації та зберігання фондів головного приміщення, відділом наукової організації та зберігання фондів філії, відділом наукового формування фонду документів іноземними мовами, що затверджено протоколом засідання Ради при директорові № 9 від 02.10.2001 р. Фонд, який розміщений в головному приміщенні, акумулює надходження обов'язкового примірника вітчизняних документів на паперових та електронних носіях українською, російською та іноземними мовами, а також документи з питань бібліотекознавства, бібліографознавства, книгознавства і документознавства. Частина фонду, яка розташована у філії, акумулює дублетні видання документів, котрі надходять до бібліотеки українською та російською мовами. Філія має пріоритет зберігання документів, подарованих українцями з діаспори, та видань про діаспору. Зокрема, у філії зберігаються праці відомих зарубіжних та українських педагогів, а саме: Януша Корчака, І. Боднарчука, Т. Гунчака та інших й література про них, подаровані громадянами нашої держави та зарубіжжя, які оформлюються у колекції. У межах НДР [81] розпочато роботу з виявлення, оформлення і введення

у традиційний та електронний каталоги колекцій видань зазначених вище персоналій, які мають наукове та історичне значення.

Книжкові пам'ятки – це частина національної культурної спадщини, що охороняється державою, окремі книги (рукописи й усі види друкованих видань), а також книжкові колекції, що мають видатні художні, естетичні та (або) документні властивості, які є суспільно значимою науковою, культурно-історичною цінністю. Терміну „книжкова пам'ятка” відповідає синонім „рідкісна книга” у значенні „цінного” культурно-історичного об'єкта. При цьому, якщо окрема книга як книжкова пам'ятка має цю якість сама по собі, то книги, які входять у колекцію, окремо можуть і не становити цінності, але мають її у сукупності. Колекціями книжкових пам'яток є систематизоване книжкове зібрання, яке відповідним чином характеризує епохи, події, народи, територію, предмети тощо в процесі історичного та духовного розвитку суспільства (наприклад, спеціальна історико-книжкова колекція); архіви національного та місцевого друку; особисті бібліотеки у бібліотечних фондах, зібрані відомими діячами науки і культури, державними і громадськими діячами, що відображають коло їхніх загальнокультурних та професійних інтересів; видатні бібліофільські колекції, незалежно від соціального статусу їх збирачів. Колекція є організоване зібрання одиночних книжкових пам'яток, книг, які формуються окремо, можуть і не становити цінності, але у сукупності мають властивості історико-культурного об'єкту [87, с. 504–505].

Згідно із завданнями НДР [81] фахівцями ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського з 2008 р. розпочато формування колекцій книжкових пам'яток. На 01.01.2011 р. у фонді книгозбірні сформовано три колекції книжкових пам'яток: „Підручники і навчальні посібники”, „Періодичні видання 1807–1917 рр.” і „Твори Януша Корчака та література про нього”.

Основний фонд доповнюється системою взаємопов'язаних із ним підсобних фондів читальних зал.

2.5.1.3.1.2. Підсобні фонди ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського

Підсобний фонд – це частина основного фонду бібліотеки, яка розміщується в читальних залах головного приміщення та філії, що призначена для оперативного задоволення інформаційних потреб користувачів і формується з довідкових та інших найбільш запитуваних видань [53].

Підсобні фонди ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського організовуються за комплексами при відповідних читальних залах і

забезпечують спеціалізоване оперативне бібліотечно-інформаційне обслуговування користувачів книгозбірні.

Підсобний фонд

загальної читальної зали головного приміщення

У підсобному фонді загальної читальної зали головного приміщення ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, що був створений у 2000 р. для оперативного обслуговування читачів, розташована певна кількість літератури, яку читальна зала отримує із центрального фонду на довготривале користування. Це – словники різних видів, вітчизняні енциклопедії, юридична та інша література, усього – 747 од. зб. Складовою фонду також є періодичні видання поточного року, що становлять 346 назв журналів, 55 назв газет, які надходять щоденно до цієї зали. Періодичні видання читальної зали знаходяться у відкритому фонді.

Підсобний фонд читальної зали філії

Підсобний фонд читальної зали філії заснований у 1999 р. шляхом виокремлення певної частини з основного її фонду й розміщений у читальній залі. На 01.01.2011 р. фонд налічує 3 885 од. зб., який зберігається в окремих закритих шафах, що розташовані уздовж стіни зали. У фонді наявні: довідкові видання (енциклопедії, енциклопедичні галузеві словники й інші види видань) – 1184 од. зб.; колекція „Твори Януша Корчака та література про нього” – 61 од. зб.; зібрання рідкісних книг – 286 од. зб.; зібрання мініатюрної книги – 45 од. зб., а також періодичні видання поточного року – всього 257 назв, із них — 205 журналів, 52 назви газет, які на початку кожного року передаються до центрального книгосховища філії.

Колекція „Твори Януша Корчака та література про нього”

До колекції, що розміщена у фонді філії, увійшли твори Януша Корчака та література про нього, подаровані впродовж 1997–1999 рр. Центральної освітянській бібліотеці Головою Українського товариства Януша Корчака, заслуженим вчителем України С. В. Петровською, які зберігалися окремим комплектом, а у 2010 р. були сформовані у колекцію, хронологічні рамки якої: 1978 – поточний рік. На 01.01.2011 р. її обсяг становить 61 од. зб. різними мовами світу: українською (15 прим.), російською (21 прим.), польською (22 прим.), англійською (3 прим.). Колекція відображена у традиційному та електронному каталогах бібліотеки. До 125-річчя з дня народження Януша Корчака у 2003 р. фахівцями ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського був створений біобібліографічний покажчик „Польський педагог-гуманіст Януш Корчак (1878–1942)”, у якому відображено видання вищезазначеної колекції. До 130-річчя з дня

народження видатного педагога на порталі бібліотеки створено у інформаційно-бібліографічному ресурсі „Видатні педагоги України та світу” персоналія – „Януш Корчак. (Генрік Гольдшміт) (1878–1942)”, де також представлено документи з цієї колекції.

2.5.1.3.1.3. Спеціалізовані фонди ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського

Спеціалізований фонд – це частина основного фонду бібліотеки, яка виокремлюється з метою найбільш оперативного і кваліфікованого задоволення окремих тематичних запитів користувачів [53].

Спеціалізація фондів здійснюється за такими ознаками: вид документа, вид носія, додаткова ознака галузі знання, за ознакою „авторського комплексу”, за мовною ознакою, тощо. Згідно з вищезазначеним, для цілеспрямованого комплексного обслуговування окремих груп користувачів відповідно до специфіки їхніх інформаційних потреб у ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського виокремились спеціалізовані фонди, а саме: рідкісних та цінних видань, праць В. О. Сухомлинського та про нього, дисертацій й авторефератів дисертацій, документів іноземними мовами, періодичних, нотних та електронних видань, а також з питань бібліотекознавства, бібліографознавства, книгознавства, документознавства та інформаційної діяльності.

Фонд рідкісних та цінних видань

Вагомою складовою ВГПР є фонд рідкісних і цінних видань (фонд РЦВ). Як зазначає Г. І. Ковальчук, **рідкісна книга** – це, по-перше, видання, що має певну цінність (суспільну, естетичну, наукову, художню, історичну, мемуарну, краєзнавчу, бібліографічну), що зберігалося у відносно малій кількості примірників; по-друге, примірник видання, що має неповторні прикмети, які відрізняють його від решти накладу видання – підносний, іменний, розфарбований, з автографом письменника, читацькими помітками, цікавим екслібрисом, в особливій оправі, з додатковими вкладками тощо [33, с. 622].

Усвідомлюючи величезну соціально-культурну значимість і цінність книжкових пам'яток та необхідність активізації роботи з їх зберігання і введення у науковий обіг, фахівцями бібліотеки проведено аналіз її основного фонду, виявлено і сформовано ядро рідкісних і цінних видань, що є унікальним історико-культурним надбанням і становить близько 10% від усього фонду книгозбірні. Фонд РЦВ розміщений у окремому приміщенні головного корпусу бібліотеки, хронологічні рамки якого охоплюють XVII – початок XX ст. Найдавнішими виданнями, що

зберігаються у фонді бібліотеки, є „Філософія” Сенеки (1615) латинською мовою, оправлена телячою шкірою і оздоблена ілюстраціями та гравюрами, фотокопія видання „Беседи о воспитании чад” Іоана Златоуста (Львів, 1609) та „Новий Заповіт” латинською мовою (2-е вид., Франкфурт, 1714). Значну частину фонду РЦВ становлять документи психолого-педагогічної тематики та з питань освіти, історії, культури, серед яких: „Синопис или краткое описание от различных летописцев о начале словянского народа” (1728) – перша друкована історія українського народу, що майже до кінця XVIII ст. була основним підручником з історії в Російській імперії; М. В. Ломоносов „Краткое руководство к наречию” (1748); прижиттєві видання праць видатних педагогів, психологів, письменників, істориків XIX – поч. XX ст. – П. Лубенця, І. Огієнка, М. Пирогова, С. Русової, К. Ушинського та ін. і зарубіжних – В. Вундта, І. Гербарта, З. Фрейда та ін.; видання з питань педагогіки та навчальні посібники з особистих зібрань Х. Алчевської, М. Максимовича, С. Чавдарова, В. Щербини, М. Ярмаченка, що підтверджено наявними на книгах екслібрисами; подарунки від сім’ї академіка О. Мазуркевича, зокрема Т. Лубенець „Граматка (український буквар)” (1917), Я. Чепіга „Проблеми виховання й навчання в світлі науки й практики : зб. психо-педагогічних статей” (1913), Б. Грінченко „Якої нам треба школи” (1917) та ін.

Згідно з Постановою Кабінету Міністрів України № 1709 від 19.12.2001 р. „Про затвердження переліку наукових об’єктів, що становлять національне надбання” та внесення змін до Положення, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 174 від 18.02.1997 р., частину Фонду РЦВ ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, а саме **документи педагогіко-психологічного та історико-культурного напрямку XIX–XX ст. (1850–1917 рр.)** у 2001 р. внесено до **Державного реєстру наукових об’єктів, що становлять національне надбання України**, що підтверджено Свідоцтвом № 82 від 19.02.2009 р., виданим бібліотеці Міністерством освіти і науки України. До даного об’єкта входять рідкісні та цінні видання зазначеного періоду, які сформовані у підфонди: „Педагогіка” (близько 9000 од. зб.), „Психологія” (близько 500 од. зб.), та колекції: „Підручники і навчальні посібники” (понад 30 тис. од. зб.), „Періодичні видання 1807–1917 рр.” (194 назви, 6675 од. зб.). Колектив бібліотеки дбайливо зберігає та активно популяризує невідомі і маловідомі першоджерела з історії розвитку педагогічної та психологічної думки, освіти, шкільництва, які становлять значну цінність для педагогічної науки, освіти та практики, зокрема для учених-педагогів, учителів. Для роботи з фондом РЦВ, зокрема з науковим об’єктом, щорічно, починаючи

з 2005 р., бібліотеці виділяються державні цільові кошти на створення електронних копій, мікрофільмування, реставрацію, оправу рідкісних і цінних видань тощо. З метою збереження фонду РЦВ та надання широкого доступу до нього користувачам на 01.01.2011 р. оцифровано понад 600 документів психолого-педагогічної тематики, зокрема і згадані вище видання, які доступні у локальній мережі бібліотеки. З 2010 р. розпочато роботу над створенням бази даних „Рідкісні книги” у електронному каталозі бібліотеки. Ця база на 01.01.2011 р. налічує 1 000 бібліографічних записів.

Для створення галузевого сегменту з питань педагогіки, психології та освіти у Національному реєстрі рідкісних і цінних видань та зведеної бази даних аналогічних видань на базі ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, фахівцями бібліотеки розпочато вивчення стану рідкісних і цінних фондів у книгозбірнях мережі. Теоретичні та практичні напрацювання щодо роботи з фондом РЦВ ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, його зберігання та використання втілюються у практику діяльності освітянських бібліотек України.

Колекція „Підручники і навчальні посібники”

До колекції увійшли документи, надруковані з 1748 р. й по сьогодні, підготовлені вченими, педагогами Російської, Австро-Угорської імперій, СРСР, УРСР та сучасної України для початкових та середніх навчальних закладів. Серед підручників і посібників вищезазначеного періоду найстаріше видання – М. В. Ломоносов „Краткое руководство к наречию. Кн. 1” (СПб., 1748), інші видання – А. Дмитриев „Практические упражнения в геометрии” (СПб., 1877), Т. Лубенец „Сборник арифметических задач” (СПб, 1895), О. Попович „Читанка для шкіл народних” (Відень, 1908), С. Черкасенко „Рідна школа” (СПб, 1912) та ін. Перлиною колекції є „ГраMATка” – так звана „кулішівка”, видана П. Кулішем (1857) – українським письменником, літературним критиком, фольклористом, етнографом, мовознавцем, педагогом, культурно-освітнім діячем, перекладачем.

Колекція „Підручники і навчальні посібники” ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського на 01.01.2011 р. становить 51 022 од. зб., із них: 1 296 прим. – документи дореволюційної доби (видані до 1917 р.), 2 223 прим. – довоєнні видання (1918–1941 рр.), близько 50 тис. прим. – сучасні документи. Підручники і посібники, видані впродовж XVIII – поч. XX ст., є складовою наукового об’єкта, що становить національне надбання України. Колекція зберігається і використовується у головному приміщенні бібліотеки. З метою інформаційного забезпечення науковців, освітян у їхніх дослідженнях з питань історії розвитку освіти та вітчизняного підручникотворення та надання доступу до видань колекції,

фахівцями ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського створюється вторинна продукція у друкованій та електронній формі, яка розкриває фонд книгозбірні, і зокрема цю колекцію. Так, у 2005 р. виданий каталог „Підручники та навчальні посібники для початкових і середніх навчальних закладів (1748–1917 рр.) у фондах Державної науково-педагогічної бібліотеки імені В. О. Сухомлинського”, повний текст якого розміщений на порталі книгозбірні. Фахівцями бібліотеки оцифровано понад 300 видань навчальної літератури, які ввійшли до бази даних „Рідкісні книги” ЕК, доступ до повних текстів яких надається у медіа-центрі бібліотеки та читальній залі філії.

Фонд В. О. Сухомлинського

Фонд В. О. Сухомлинського є складовою фонду та візитною карткою ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. На базі цього спеціалізованого фонду діє читальна зала, яка була введена у структуру бібліотеки у березні 2003 р. і входить до відділу науково-документного забезпечення. У фонді збираються, зберігаються та вводяться у науковий і культурний обіг праці В. О. Сухомлинського й твори про нього українською та іноземними мовами. Основою даного фонду стало зібрання документів, зокрема праць В. О. Сухомлинського, матеріалів про його життя й діяльність, відео- і фотодокументи, зібраних родиною видатного педагога після його смерті (1970 р.) й переданих бібліотеці. Кількість переданих документів на 01.03.2003 р. – близько 3 000 од. зб. українською та 30-ма мовами світу.

Метою читальної зали Фонду В. О. Сухомлинського як наукової лабораторії є формування та популяризація багатогранної спадщини видатного педагога-гуманіста, залучення до його творчості нових послідовників, сприяння підготовці та підвищенню кваліфікації педагогічної громадськості, упровадження ідей ученого у практику роботи сучасної школи. Особливістю фонду є те, що він продовжує поповнюватися новими документами, публікаціями з періодичних видань, їх копіями, відео-, фотодокументами, музейними документами з питань сухомлиністики. На 01.01.2011 р. фонд становить 7 102 од. зб., із них 3 092 публікації з періодичних видань, сформованих у 50-и тематичних папках. У трьох фотоальбомах зберігаються світліни, які ілюструють основні віхи життя, педагогічної діяльності В. О. Сухомлинського та впровадження його ідей у сучасну освіту.

Фонд періодичних видань

У фонді бібліотеки на 01.01.2011 р. зберігається понад 1 200 назв (138 933 од. зб., з них у головному приміщенні – 103 850 од. зб.; у філії – 35 083 од. зб.) періодичних видань галузевого спрямування українською, російською та іноземними мовами, хронологічні рамки яких – XIX—

XXI ст., з них 194 назви (6 675 од. зб.) – видання XIX – поч. XX ст. Періодичні фахові видання останніх років становлять близько 420 назв журналів та 55 назв газет, що розміщені у підсобному фонді загальної читальної зали головного приміщення, 63 назви журналів розміщені у фонді документів іноземними мовами; 257 назв періодичних видань, із них 205 назв журналів та 52 назви газет, розміщені у підсобному фонді читальної зали філії. У Кабінеті бібліотекознавства бібліотеки розміщено 51 назва (2 684 од. зб.) періодичних видань із питань бібліотечної справи.

З метою розкриття фонду періодичних видань ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського та його популяризації серед освітян України й зарубіжжя, у межах НДР [81] фахівцями книгозбірні було підготовлено і видано у 2009 р. історико-бібліографічне дослідження „Журнали психолого-педагогічної тематики XIX – початку XX ст. з фонду Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського”.

Колекція „Періодичні видання 1807–1917 рр.”

Загальний обсяг колекції становить близько 200 назв періодичних видань 1807–1917 рр., у т. ч. 130 назв педагогічної та психологічної тематики. До зібрання ввійшли часописи, що виходили друком у Києві, Львові, Москві, Полтаві, Санкт-Петербурзі, Харкові, Чернівцях й інших містах російською та українською мовами. Колекція вміщує майже повні комплекти періодичних видань, зокрема, „Вестник воспитания” (1890–1917), „Журнал Министерства Народного Просвещения” (1834–1917), „Киевская старина” (1882–1906), „Народное образование” (1811–[1917]), „Русская школа” (1890–1917), „Світло” (1910–1914), „Семья и школа” (1871–1888) та ін. Повний перелік журналів з їх детальним описом представлено у історико-бібліографічному дослідженні „Журнали психолого-педагогічної тематики XIX – початку XX ст. з фонду Державної науково-педагогічної бібліотеки імені В. О. Сухомлинського” (2009), підготовленого фахівцями бібліотеки, який розміщений на порталі бібліотеки.

Фонд дисертацій і авторефератів дисертацій

У 2000 р. з основного фонду ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського до дисертаційної читальної зали було передано 1 314 од. зб. дисертацій, що є неопублікованими документами та 10 418 од. зб. авторефератів дисертацій психолого-педагогічної тематики у довготривалі користування. Хронологічні рамки: дисертації – з 1971 р., автореферати – з 1949 р. Фондом дисертаційної читальної зали користуються науковці, викладачі ВНЗ, докторанти, аспіранти та студенти-дипломники. Дисертації розміщені у шафах читальної зали в алфавітному порядку, автореферати дисертацій – у кімнаті, що поряд із

залою. На 01.01.2011 р. фонд дисертацій становить 2 640 од. зб., авторефератів дисертацій – 16 481 од. зб.

Фонд документів іноземними мовами

Бібліотека володіє унікальним спеціалізованим фондом іноземної літератури широкого гуманітарного профілю, який налічує близько 34 тис. документів, включаючи неперіодичні та періодичні видання більш ніж 30 мовами світу, у тому числі англійською, німецькою, французькою, польською, японською, китайською, італійською, болгарською, румунською, сербохорватською, македонською, чеською, угорською, білоруською та ін. Фонд частково представлений у читальній залі документів іноземними мовами, у якому на 01.01.2011 р. зберігається лише 5 649 од. зб., з них – 4 158 книг та 491 прим. періодичних видань (23 назви). У читальній залі є комплект видань (250 томів) „Бібліотека тисячоліття”, який отримала за проектом Британської Ради в Україні „Бібліотека тисячоліття: задовольнити будь-якого читача” Центральна освітянська бібліотека, фонди якої стали фундаментом ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. До комплекту ввійшли твори з античної літератури, а також кращі твори англійської, німецької, австрійської, латиноамериканської, аргентинської, італійської, китайської та слов'янської літератури. Фонд документів іноземними мовами містить енциклопедичні видання, такі як Britannica, Americana, the World Book Encyclopedia (22 томи), the World Book Encyclopedia of Science (8 томів), the World Book Encyclopedia of People and Places (6 томів), словники (Collins, Longman, Oxford, Merriam-Webster, Le Maxidico) та навчально-методичні посібники для закладів освіти різних рівнів. Через недостатню площу у читальній залі у відкритому доступі представлена не вся література, решта складована у пачках, що розміщені в загальному книгосховищі, з них – близько 16 000 книг та 14 000 журналів. У зв'язку з відсутністю приміщення цей фонд не організований, користувачі бібліотеки до нього не мають доступу.

Фонд нотних видань

ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського має нотні видання, які сконцентровані у однойменному спеціалізованому розділі, що розміщений у фонді філії. Даний фонд був сформований упродовж 1993–1998 рр. у ЦОБ ІЗМН МОН України і переданий у 2000 р. до ДНПБ України. Хронологічні рамки – з 1929 р. (найдавніше видання – „201 українська народна пісня” (Нью-Йорк)). Упродовж 2001 р. було перевірено документи даного фонду, на більшість документів здійснено бібліографічний опис і введено до систематичного і алфавітного каталогів філії. На 01.01.2011 р. фонд налічує 767 од. зб., серед яких – навчальні посібники для музичного виховання у дитячому садку, збірники

музичних творів різних композиторів, репертуарні збірники, ноти творів народної творчості, збірники музичних творів до кінофільмів, пісенники, нотні видання для музичного виховання у дитячому садку, загальноосвітній та музичній школах, дитячі пісні й музичні твори для танців.

Фонд із питань бібліотекознавства, бібліографознавства, книгознавства, документознавства та інформаційної діяльності

Кабінет бібліотекознавства знаходиться у структурі відділу наукового і прикладного бібліотекознавства ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, фонд якого було засновано у 2000 р. Надходження документів до нього розпочалося з листопада цього ж року. На 01.01.2001 р. у фонді налічувалось 72 документи. У II півріччі 2001 р. до фонду КБ було передано 455 документів з питань бібліотекознавства й бібліографознавства, що належали ЦОБ ІЗМН МОН України, а також 2 903 документи (2 001 книга и брошура, 902 од. зб. журналів), що належали науковій бібліотеці Інституту педагогіки АПН України. Фонд переданий до КБ у довготривале користування з основного фонду бібліотеки. На 01.01.2011 р. фонд КБ становить 7 187 од. зб. (із них: книг – 4105, брошур – 275, авторефератів дисертацій – 110, періодичних видань – 2685, електронних видань – 12). Хронологічні рамки: книги – з 1882 р, періодичні видання – з 1910 р.

Фонд документів на електронних носіях

З 2006 р. у ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського розпочато формування фонду документів на електронних носіях, які зберігаються на оптичних носіях та на жорсткому диску серверу бібліотеки у відділі науково-технічного забезпечення та впровадження комп'ютерних технологій. Кількість компакт-дисків на 01.01.2011 р. становить 317 од. зб., серед них – інтерактивні підручники, курси, тренажери, словники, довідники, енциклопедії тощо.

2.5.1.3.2. Обмінно-резервний фонд ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського

Обмінно-резервний фонд ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського включає обмінний та резервний фонди. Обмінний фонд призначений для взаємного обміну документами з іншими установами, а резервний фонд – для поповнення (заміни) видань у основному фонді бібліотеки у випадку втрати або зношеності основного примірника. Цей фонд – різногалузевий за змістом та складом. У ньому містяться книжкові, періодичні та продовжувані дублетні видання (хронологічні рамки не обмежені) щодо основного фонду бібліотеки, призначені для доукомплектування фонду

вищезазначеної книгозбірні, фондів мережі освітянських бібліотек та бібліотек інших систем і відомств документами шляхом книгообміну або безоплатної передачі [52].

Зібрання обмінно-резервного фонду ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського налічує на 01.01.2011 р. – 10 194 од. зб. [81].

2.5.1.4. Науково-методичні засади зберігання фонду ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського

Зберігання документного фонду України як матеріальної й духовної скарбниці для наступних поколінь – найважливіше завдання та обов'язок бібліотек, пріоритетний напрям їхньої діяльності. Питанню зберігання документів присвятили свої праці чимало російських бібліотекознавців, зокрема С. О. Добрусіна [20–21], Ю. М. Столяров [76] та українських: І. О. Бондаренко [8], В. А. Вергунов [13], Л. П. Затока [45], Г. І. Ковальчук [33], Л. В. Муха [45] та інші, в яких вони обґрунтовували наукові, методичні та організаційні засади щодо вищезазначеного й проаналізували досвід такої діяльності у національних та державних бібліотеках як України, так і зарубіжжя.

Відповідно до Закону України „Про бібліотеки і бібліотечну справу”, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського як державна галузева бібліотека є головним книгосховищем документів із питань психології, педагогіки й освіти та навчально-методичної літератури. Тому документи у фондах усіх фондоутримувачів зберігаються постійно, за винятком видань тимчасового використання: періодичних та видань суспільно-політичної тематики. З 2003 р. у ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського реалізовувалась „Державна програма збереження бібліотечних та архівних фондів на 2000–2005 рр.”, з 2005 р. – комплекс заходів щодо збереження наукового об'єкта „Документи педагогіко-психологічного та історико-культурного напрямку 19 – 20 століття (1850–1917 рр.) Державної науково-педагогічної бібліотеки України (м. Київ)” [56], що отримав статус „Національне надбання України”. З метою продовження роботи щодо управління фонду ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського та її поглиблення у межах НДР [81] було розроблено „Програму зберігання бібліотечного фонду в Державній науково-педагогічній бібліотеці України імені В. О. Сухомлинського на 2008–2015 рр.” [58], в якій закладено напрями щодо науково-дослідної роботи з фондом, його вивчення, аналізу, популяризації, надання доступу до нього користувачам тощо. Це такі напрями:

– проведення науково-дослідної роботи з питань зберігання фонду в межах наукових проєктів ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського,

впровадження її результатів у практику вищезазначеної бібліотеки та мережі освітянських книгозбірень МОНмолодьспорту України та НАПН України;

- визначення та організація комплексної системи безпеки зберігання бібліотечного фонду ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського та фондів у мережі освітянських бібліотек МОНмолодьспорту України та НАПН України;

- матеріально-технічне забезпечення збереження та надання доступу до фонду, впровадження нової техніки і технологій у процеси роботи з бібліотечним фондом;

- співпраця з мережею освітянських бібліотек МОНмолодьспорту України та НАПН України щодо управління фондами у вказаних книгозбірнях;

- підвищення професійної майстерності бібліотечних фахівців з питань фондознавства та інформаційної культури користувачів бібліотеки.

У межах виконання „Програми зберігання...” розробляється низка методичних й інструктивних документів, що сприятимуть удосконаленню роботи з рідкісними виданнями як у ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, так і у бібліотеках мережі, зокрема „Збірник нормативно-інструктивних документів з питань формування всеукраїнського галузевого інформаційного ресурсу” (2010) [25].

Важливим завданням колективу бібліотеки є виявлення рідкісних та цінних видань галузевого спрямування у фондах ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського та освітянських бібліотеках України для створення національного реєстру рідкісних і цінних видань, підготовка інструкцій, методичних й практичних посібників щодо роботи з даними виданнями, які впроваджуватимуться в практику як ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, так і вищезазначених книгозбірень; розкриття змісту цих фондів, його збереження і популяризація шляхом створення системи вторинної інформації як у традиційній, так і в електронній формі; надання доступу до цих видань через електронні та традиційні каталоги, вторинні документи, оцифрування їх та створення повнотекстових баз даних тощо.

Чимала увага у межах НДР [81] приділялась вивченню санітарно-гігієнічних умов щодо зберігання фондів та оптимізації їх матеріально-технічної бази для книгосховища ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського (закупівля кондиціонерів, психрометрів, гігрометрів, нових стелажів тощо).

2.5.2. Інформаційно-комунікаційні аспекти ВГІР

Пріоритетним напрямом розвитку інформаційного суспільства в Україні є впровадження у діяльність бібліотек, архівів, музеїв ІКТ для відтворення інформації і знань та надання доступу до них широкому колу користувачів. Тому впровадження інноваційних технологій у діяльність освітянських бібліотек на сучасному етапі – стратегічний напрям їхнього розвитку, який характеризується, зокрема, створенням власних електронних ресурсів, електронних бібліотек (ЕБ), архівів наукових публікацій, електронних каталогів (ЕК), тематичних баз даних (БД), сайтів, порталів, започаткуванням нових сервісних послуг, зокрема віртуальної довідки, електронної доставки документів (ЕДД), замовлення документів через ЕК на бронеполіцію та ін. У зв'язку з вищезазначеним впровадження ІКТ у бібліотечні процеси ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського та розроблення науково обгрунтованих інноваційних форм і методів щодо створення та надання доступу до її ІР завдяки цим технологіям користувачам бібліотеки, у тому числі й віддаленим, стало одним із вагомих напрямів наукової і практичної діяльності колективу книгозбірні. Необхідно відзначити, що незважаючи на складні роки становлення ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, з перших років її діяльності було розпочато інформатизацію і комп'ютеризацію. У межах НДР, що здійснювалися впродовж 2001–2010 рр., було визначено методичні та організаційні засади, основні напрями, послідовність і методи упровадження ІКТ у практику роботи бібліотеки [81]. З цієї метою у 2005 р. фахівцями головної педагогічної книгозбірні було розроблено три етапи інформатизації ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, обгрунтовано впровадження їх у практику в умовах недостатнього фінансування [5], що слугувало прикладом для аналогічної діяльності у мережі освітянських бібліотек МОНмолодьспорту України та НАПН України.

2.5.2.1. Програмно-технічні засоби ІКТ

На першому етапі інформатизації новоствореної ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського рекомендувалося підключитись до Інтернету, створити свій веб-сайт і через нього надавати доступ користувачам до вітчизняного та світового інформаційного простору, що вже було здійснено бібліотекою у 2003 р. Через сайт користувачам бібліотеки презентувалась її діяльність як науково-дослідного, науково-інформаційного та науково-методичного центру мережі освітянських бібліотек МОН України та АПН України, надавався доступ до невеликої

кількості її електронних ресурсів, зокрема нових надходжень до бібліотеки, бібліографічних та методичних матеріалів, підготовлених фахівцями книгозбірні. З 2006 р. у головному приміщенні ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського було відкрито медіа-центр, а у читальній залі філії підключені комп'ютери до Інтернету, завдяки чому користувачі отримали можливість використовувати ПК для самостійної роботи. З об'єктивних причин, пов'язаних з економічними та технічними проблемами, зв'язок між мережею головного приміщення та філією бібліотеки почав здійснюватися через Інтернет лише з листопада 2009 р. Доступ до мережі Інтернет ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського здійснюється через виділену лінію: оптоволоконне підключення до академічної телекомунікаційної мережі, провайдер – державне підприємство „Науково-телекомунікаційний центр „Українська академічна і дослідна мережа” Інституту фізики конденсованих систем НАН України (УАРНЕТ). Упродовж 2003–2010 рр. активно формувався комп'ютерний парк бібліотеки. На 01.01.2011 р. він вже налічує 74 машини, зокрема 5 службових: контролер домену, 3 файл-сервери та шлюз. Локальна мережа головного приміщення бібліотеки об'єднала 67 ПК; філії – 7 ПК. Для роботи співробітників бібліотеки було встановлено 60 ПК; для користувачів – 9 ПК (6 – у медіа-центрі головного приміщення; 2 – у загальній читальній залі головного приміщення та дисертаційній читальній залі; 1 – у читальній залі філії). Таким чином, на 01.01.2011 р. на одного співробітника бібліотеки припадає 0,9 комп'ютерів. Крім того, відділи бібліотеки були оснащені 24 принтерами, 2 сканерами та 3 багатофункціональними пристроями. Наукові та культурно-просвітницькі заходи бібліотеки супроводжувались сучасними технічними засобами.

З метою створення ЕК бібліотеки у 2003 р. було придбано АІБС “MARC-SQL”, та надалі, з метою активізації формування електронних ресурсів, у 2007 р. колектив бібліотеки перейшов на САБ „ІРБІС”, якою користується більшість державних книгозбірень України і Російської Федерації.

2.5.2.2. Електронні ресурси

Головним завданням *другого етапу* було створення й активне формування електронних ресурсів, зокрема електронного каталогу ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, електронних тематичних і проблемно-орієнтованих баз даних, які мали значно підвищити оперативність бібліографічного пошуку інформації користувачам бібліотеки, започаткування нових сервісів. Одним із важливих завдань цього етапу

стало також налагодження корпоративних зв'язків між ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського та мережею освітянських бібліотек МОНмолодьспорту України та НАПН України.

Розпочалося створення ЕК бібліотеки у 2003 р.; на 01.01.2011 р. він вже налічує понад 86 тис. БЗ і складається з трьох баз даних: „Книги”, „Рідкісні книги” та „Періодика”. Державним спеціальним бібліотекам притаманне глибоке розкриття галузевих тем у своєму довідково-пошуковому апараті. Тому з II півріччя 2008 р., згідно із завданнями НДР [71], розпочалось аналітичне розкриття змісту збірників наукових праць і матеріалів конференцій з питань педагогіки, психології та суміжних галузей знань, що надходять до фонду бібліотеки від понад 100 організацій і установ України, й введення цих записів до ЕК бібліотеки. На 01.01.2011 р. (за 2,5 роки) до БД “Книги” введено понад 11 тис. БЗ статей.

БД „Рідкісні книги” в ЕК була започаткована на останньому – заключному етапі НДР [81] – у 2010 р. Це пояснюється складністю підготовки щодо зазначеного вище: за 2010 р. до БД “Рідкісні книги” було введено близько 1000 БЗ, що дало підстави стверджувати – відповідальний напрям роботи розпочато.

БД „Періодика” в ЕК ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського почала формуватися з 2006 р. Упродовж 2006–2008 рр. фахівцями бібліотеки здійснювалось аналітико-синтетичне опрацювання лише 80 назв із 400 фахових періодичних видань (у т. ч. 11 – іноземними мовами), що надходять до бібліотеки. Для активізації формування ЕК бібліографічними записами із періодичних видань у межах нової НДР „Науково-методичні та організаційні засади інформаційно-аналітичного забезпечення педагогічної науки, освіти і практики України” (наук. кер. – О. М. Яценко, канд. іст. наук, старш. наук. співроб. ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського) у 2009 р. було започатковано співпрацю ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського з бібліотеками мережі, що працюють у АБІС „ІРБІС”, з обміну власними електронними БЗ шляхом кооперації. Упродовж 2009–2010 рр. ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського експортувала бібліотекам мережі понад 4 тис. записів, а імпортувала собі понад 2 тис. записів, завдяки чому БД „Періодика” на 01.01.2011 р. налічує понад 40 тис. БЗ. У результаті здійсненого інноваційні процеси активізувалися не тільки у ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, а й у бібліотеках мережі.

На цьому ж етапі з метою повноцінного інформаційного забезпечення освітян було розпочато створення повнотекстових баз даних, доступ до яких надавався через веб-портал та у локальній мережі бібліотеки – у медіа-центрі, дисертаційній читальній залі та читальній

залі філії. Кількість повнотекстових документів на 01.01.2011 р. – близько 2 000 документів, які склалися, передусім, із понад 600 оцифрованих рідкісних й цінних видань, 1 200 повних текстів дисертацій, близько 100 праць В. О. Сухомлинського, вторинної продукції бібліотеки тощо.

У зв'язку з інтенсифікацією інформаційної діяльності ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського та з метою розширення пошукових можливостей користувачів упродовж 2006–2010 рр. веб-сайт бібліотеки було реформовано у веб-портал. Для швидкого доступу до ресурсів ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського на головній сторінці порталу розмістились розділи „Ресурси”, „Навігатор в Інтернет”, в якому розміщено 300 лінків безкоштовних мережевих ресурсів психолого-педагогічної тематики України й світу. У розділі „Ресурси”, сконцентровано інформацію про традиційні й електронні ресурси ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, зокрема її ЕК бібліотеки, галузеву реферативну базу, яка з 2006 р. почала формуватися на корпоративних засадах з 12 бібліотеками мережі й налічує на 01.01.2011 р. 7,5 тис. документів. Також на веб-порталі у розділі “Науково-інформаційна діяльність” відображені у відповідних напрямках результати її інформаційної діяльності (бібліографічної, реферативної та аналітичної). З метою розкриття змісту фонду ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського та надання доступу до нього, з 2008 р. фахівцями бібліотеки розпочато формування власних електронних інформаційних ресурсів з актуальних питань педагогіки і психології. Так, у підрозділі “Бібліографічна продукція ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського” у повнотекстовій формі представлена вторинна продукція бібліотеки з актуальних питань педагогіки і психології, зокрема 34 вагомих бібліографічних видання різних видів, підготовлених колективом за десятиріччя, реферативні матеріали та аналітична продукція тощо. Для популяризації наукових досягнень педагогів України і світу серед широких освітянських кіл фахівцями бібліотеки у межах вищезазначеної НДР у 2008 р. було започатковано інформаційно-бібліографічний ресурс „Видатні педагоги України та світу”, до якого фахівцями бібліотеки готуються комплексні матеріали про педагогів минулого й сучасності, зокрема забутих і викреслених з історії України. На 01.01.2011 р. у даному ресурсі представлено різнобічні матеріали про понад 20 персоналій та деякі їхні праці у повнотекстовому форматі. На порталі також представлено 5-томне зібрання праць та близько 100 статей видатного педагога-гуманіста В. О. Сухомлинського. Як показав аналіз, за два роки існування цього ресурсу через веб-портал ним скористалося понад 10 тис. користувачів.

Матеріали, розміщені на веб-порталі ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, почали активно використовуватися різними

категоріями освітян України: науковцями, вчителями, студентами. Для порівняння: у 2006 р. веб-сайт бібліотеки відвідало 8 тис. користувачів, у 2010 р. різноплановою інформацією, представленою на порталі бібліотеки, скористалося понад 165 тис. відвідувачів [63, с. 19–21].

2.5.2.3. Он-лайн послуги

З 2008 р. у ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського почали вводитися он-лайн послуги, зокрема бібліографічне обслуговування користувачів через віртуальну довідку, яка створилась у межах корпоративного проекту „Віртуальна бібліографічна довідка” Об’єднана довідкова служба України”, що заснована Національною бібліотекою України для дітей, і започатковувалася на веб-порталі бібліотеки. Якщо у 2008 р. завдяки цій службі фахівцями ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського було виконано 155 довідок, то у 2010 р. – 500.

Метою *третього етапу* інформатизації є розбудова ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського як потужного галузевого інформаційного центру, в якому діятимуть ЕБ, де будуть зосереджені повнотекстові документи з актуальних психолого-педагогічних питань та освіти України й зарубіжжя, репозитарій праць науковців НАПН України й фахівців ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, зведені бази даних документів з психолого-педагогічних питань, до яких буде надано доступ через он-лайн послуги, зокрема ЕДД, замовлення документів користувачами через ЕК на бронеполіцію.

Для виконання завдань цього етапу необхідно: розробити концептуальні засади створення інтегрованого галузевого інформаційного ресурсу (ІГР) ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського та мережі освітянських книгозбірень як вагомого галузевого сегменту національного інформаційного простору, започаткувати нові інформаційні продукти, посилити матеріально-технічну базу бібліотек, зокрема їх комп’ютеризацію, підвищувати кваліфікацію співробітників як ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, так і бібліотек мережі.

Першим кроком до виконання запланованого вище стало розроблення теоретико-методичних та організаційних засад щодо формування ВГР на базі ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, другим кроком буде розроблення наукових, методичних та організаційних засад щодо створення ІГР та надання доступу до нього через єдину точку доступу. У результаті реалізації третього етапу інформатизації підвищиться рейтинг ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського як сучасного всеукраїнського галузевого інформаційного центру, посилиться роль мережі освітянських

книгозбірень як системи під керівництвом ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського щодо повноцінного інформаційного забезпечення інноваційного розвитку вітчизняної науки і освіти та прискориться інтеграція вітчизняних освітянських бібліотек у вітчизняний та світовий інформаційний простір.

2.6. Перспективи розвитку ВГІР

Шляхи розвитку бібліотечно-інформаційної галузі в Україні визначено у таких документах, як: „Концепція розвитку бібліотечної справи в Україні” (1992), „Національна система електронних бібліотек” (1998), “Національна доктрина розвитку інформаційно-бібліотечної справи в Україні” (2003), у розробленні яких були задіяні авторитетні науковці й практики бібліотечної справи. Серед пріоритетних напрямів динаміки названо: інформатизацію, впровадження нових технологій в бібліотечні процеси, забезпечення збереження й доступність фондів, покращення матеріально-технічної бази, підняття престижу бібліотечної професії тощо. Ці стратегічні напрями знайшли подальший розвиток у нормативно-правових документах державних та національних бібліотек України: „Державна програма розвитку діяльності Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського на 2005–2010 роки” (2004), “Концепція розвитку сільськогосподарських бібліотек України (2005)”, “Концепція модернізації Харківської державної наукової бібліотеки ім. В. Г. Короленка” (2009), “Концепція розвитку Національної історичної бібліотеки України” (2010), “Концепція Державної науково-педагогічної бібліотеки України” (2001) тощо. Головною ідеєю цих напрацювань стало усвідомлення того, що в умовах побудови інформаційного суспільства бібліотеки, як найдавніший суспільний інститут, що здійснює кумуляцію, збереження й використання документованих знань, мають ретельно формувати національні інформаційні ресурси, здійснювати інформатизацію бібліотечно-інформаційної діяльності для надання доступу до знань широким верствам суспільства.

З огляду на важливість вищезазначеного, зокрема розвиток даних питань на сучасному етапі, фахівцями ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського у межах НДР [81] розроблено „Стратегію розвитку бібліотечно-інформаційного ресурсу Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського” (2010) [78]. Розуміючи під стратегією загальний, не деталізований план будь-якого виду або сфери діяльності, що охоплює великий проміжок часу та сприяє досягненню складної мети, цей документ стає органічним механізмом управлінської діяльності, а головним завданням реалізації стратегії

передбачається ефективне використання наявних ресурсів для досягнення основної мети. Отже, розроблена “Стратегія...” спрямована на конкретне визначення завдань для ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського як бібліотеки загальнодержавного рівня в умовах розбудови суспільства знань і на виконання загальногалузевих і, певною мірою, загальнонаціональних стратегічних завдань щодо розвитку бібліотечно-інформаційної галузі. На теоретико-методологічному рівні вона продовжує розробку та практичне втілення теоретичних, організаційних і методичних засад щодо повноцінного і відповідного сучасним вимогам інформаційного забезпечення фахових потреб освітян галузі. У документі визначено мету та пріоритетні напрями стратегічного розвитку бібліотечно-інформаційного ресурсу, що формується на базі ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, шляхи його динаміки, очікувані результати. Також зазначено додаткові джерела бібліотечно-інформаційного забезпечення інноваційного розвитку педагогічної науки, національної системи освіти загалом й науково-дослідної діяльності інститутів НАПН України; надання рівного доступу до інтегрованих бібліотечно-інформаційних ресурсів користувачам, незалежно від їхнього місцезнаходження. У додатку “Стратегії...”, який є окремою логічною частиною, представлено 5-річний загальний план упровадження її у практику. Активність розвитку інформаційного суспільства в Україні на сучасному етапі, упровадження ІКТ у бібліотечні процеси вплинули на роботу ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, яка крім вищезазначеного, має створювати єдине вікно доступу до освітніх ресурсів на основі її порталу, що дає підстави продовжувати розроблення питань координації та кооперації з іншими установами галузі, нарощувати темпи, обсяги та різноманітність послуг, з тим щоб користувачі мали змогу використовувати ресурси та послуги бібліотеки у своїй повсякденній діяльності без часових та просторових обмежень. З огляду на глобальні завдання щодо розвитку бібліотечно-інформаційного ресурсу ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, що зазначені у „Стратегії...”, цей документ став фундаментом перспективного розвитку ВГІР, що формується на базі бібліотеки як всеукраїнського галузевого інформаційного центру з інформаційного забезпечення інноваційного розвитку вітчизняної педагогічної науки, освіти і практики. Для подальшого повноцінного формування, збереження та використання ВГІР на базі ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського визначено такі основні перспективні напрями.

Для повноцінного формування ВГІР:

- розробити Державну програму розвитку мережі освітянських бібліотек МОНмолодьспорту України та НАПН України як вагової складової національного інформаційного ресурсу щодо інформаційного забезпечення розвитку вітчизняної науки та освіти;
- продовжити наукові дослідження щодо оптимізації управління ІР ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського;
- співпрацювати з мережею освітянських бібліотек МОНмолодьспорту України та НАПН України щодо ефективнішого управління ІР у цих книгозбірнях;
- створити на базі ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського репозитарій документів з питань педагогіки, психології та освіти;
- виокремити з основного фонду бібліотеки вторинну продукцію на електронних та паперових носіях в окремий спеціалізований фонд довідково-інформаційного відділу бібліотеки;
- розширювати джерела комплектування ВГІР ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського вітчизняними та іноземними документами психолого-педагогічної тематики;
- активізувати роботу з установами й організаціями, що надсилають обов'язковий примірник (традиційний та електронний) до ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського;
- активізувати доукомплектування фонду бібліотеки через ОРФ провідних книгозбірень України;
- створювати репрографічні копії документів із метою анулювання лакун у фонді ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського;
- удосконалювати тематико-типологічний план комплектування бібліотеки на основі диференційованого підходу до відбору видань, кількості їхніх примірників, зважаючи на наукову, історичну та інформаційну цінність;
- щорічно проводити моніторинг передплати періодичних видань України та зарубіжжя з урахуванням інформаційних потреб користувачів;
- залучати зарубіжні установи, організації та бібліотеки ВНЗ до співпраці для поповнення фонду ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського виданнями з актуальних проблем педагогіки, психології та освіти;
- збільшувати фінансування ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського для передплати періодичних видань, закупівлі літератури для доукомплектування фонду як вітчизняними так і зарубіжними документами;
- створювати єдиний галузевий інформаційний ресурс (ЄГІР) спільно з мережею освітянських бібліотек України шляхом координації

та кооперації для повноцінного інформаційного забезпечення інноваційного розвитку вітчизняної педагогічної науки і освіти;

– упорядковувати та узгоджувати з ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського облік видань психолого-педагогічної тематики та підручників у книгах сумарного обліку бібліотек мережі;

– здійснювати інтеграцію інформаційних ресурсів з питань педагогіки, психології та освіти на порталі ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського;

– співпрацювати з провідними бібліотеками Російської Федерації, Білорусі й інших країн щодо організації міжнародного книгообміну документами на паперових та електронних носіях й обміну базами даних із профільними бібліотеками України і світу;

– формувати та надавати доступ до галузевої наукової електронної бібліотеки ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського та репозитарію наукових праць НАПН України з питань педагогіки, психології та освіти;

– сприяти отримання доступу до галузевих бібліографічних, реферативних та повнотекстових фахових баз даних на платній та безкоштовній основі [78].

Для зберігання ВГР:

– вивчати вітчизняний та зарубіжний науковий і практичний досвід щодо зберігання ІР;

– проводити науково-дослідну роботу з питань зберігання ІР в межах наукових проєктів ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, впроваджувати її результати у практику вищезазначеної бібліотеки та мережі освітянських книгозбірень МОНмолодьспорту України та НАПН України;

– створювати електронні колекції, зокрема колекції цінних, рідкісних видань та тих, що активно використовуються читачами бібліотеки, з метою їх збереження;

– визначати та організувати комплексну систему безпеки зберігання ІР ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського та мережі освітянських бібліотек України;

– дотримуватися встановлених нормативними документами режимів зберігання документів: температурно-вологісного, світлового, санітарно-гігієнічного, екологічного, біологічного;

– удосконалювати матеріально-технічне забезпечення збереження та надання доступу до ІР бібліотеки через упровадження нової техніки й технологій;

– розробляти і вводити в практику діяльності ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського та мережі освітянських бібліотек

МОНмолодьспорту України та НАПН України сучасні й ефективні системи щодо оптимізації зберігання фондів;

– підвищувати професійну майстерність бібліотечних працівників із питань фондознавства та рівень інформаційної культури користувачів будь-якого віку [78].

Для ефективного та оптимального використання ВГІР:

– реалізовувати положення “Концепції інформатизації мережі бібліотек загальноосвітніх навчальних закладів України”, “Стратегії розвитку бібліотечно-інформаційного ресурсу Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського” для оптимізації інформаційної функції у навчально-виховному процесі закладів освіти України, а також створення умов, що сприятимуть наданню доступу до ресурсів ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського та бібліотек мережі у даних закладах й наближенню рівня навчання у них до європейських і світових стандартів;

– сприяти модернізації діяльності освітянських бібліотек різних видів шляхом їх трансформації в сучасні бібліотечно-інформаційні центри з широким застосуванням ІКТ для надання вільного доступу до інформаційних ресурсів України і світу через Інтернет;

– створювати та надавати рівний доступ до інтегрованих інформаційних ресурсів ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського користувачам, незалежно від їхнього місцезнаходження;

– підвищувати ефективність пошукових можливостей електронного каталогу ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського з урахуванням специфіки й інтересів освітянської спільноти за допомогою додаткової інформації до традиційних коротких бібліографічних описів видань у форматі MARC;

– налагоджувати зв'язки із зарубіжними бібліотеками з метою запровадження міжнародного міжбібліотечного абонементу;

– створити корпоративний проблемно-орієнтований електронний каталог із провідними науково-педагогічними бібліотеками України та світу;

– удосконалити та оптимізувати портал ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, зокрема, через оприлюднення його основних матеріалів українською, англійською та російською мовами, розширення спектру послуг;

– підвищувати рейтинг порталу ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського у пошукових системах та соціальних мережах;

– упроваджувати у діяльність ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського систему он-лайнних послуг, зокрема

віртуальну бібліографічну довідку, замовлення документів віддаленими користувачами через електронний каталог, ЕДД тощо;

– створювати єдине вікно доступу до інформаційних галузевих ресурсів на базі ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, що сприятиме підвищенню ефективності наукових досліджень у освітянській галузі, удосконаленню навчально-виховного процесу в закладах освіти різних рівнів, підвищенню професійної та інформаційної культури освітян [78].

ВИСНОВКИ

Для створення описової моделі ВГІР проаналізовано рівень наукової розробленості проблеми, поняттєво-категоріальний апарат з дослідженої проблеми, джерельну базу і визначено, що моделюванню фонду державної галузевої книгозбірні не приділялася увага ні в науковій літературі, ні в практиці. Авторами обґрунтовано необхідність розроблення описової моделі ВГІР на базі ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського й визначено теоретико-методичні засади та етапи її створення.

Використання загальнонаукових та історичних методів дало можливість розробити описову модель ВГІР, яка демонструє реальний стан ІР ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, дає підстави для відповідних висновків й прийняття оптимальних рішень щодо ефективного управління фондом бібліотеки, перспектив його розвитку, створення надалі “Концепції інтегрованого галузевого інформаційного ресурсу ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського” й інших наукових розробок.

У моделі проаналізовано стан, зміст і систему фонду бібліотеки в історичній ретроспективі та в сучасних умовах, визначено пріоритетні напрями, наукові та методичні засади його комплектування та формування ВГІР на базі ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського.

Обґрунтовано типологічні та видові аспекти формування документних ресурсів, що становлять ВГІР, його структуру, обсяг типів і видів документів, кількість примірників, хронологічну глибину та інші ознаки, виходячи зі складу користувачів бібліотеки та їхніх інформаційних потреб.

Аналіз історії становлення й розвитку фонду ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, сучасних тенденцій динаміки вітчизняної педагогічної науки, освіти й практики, бібліотекознавства та документознавства, інформаційного суспільства та його найближчої перспективи – суспільства знань, дав змогу визначити стратегічні напрями динаміки та формування ВГІР на базі ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського на сучасному етапі.

Авторами описової моделі були рекомендовані науково-методичні та організаційні рішення щодо вдосконалення формування ВГІР на базі ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського впродовж наступних років, зокрема таке:

– продовжити наукові дослідження з метою науково-методичного обґрунтування нових шляхів формування ВГІР, зокрема здійснювати щорічний моніторинг надходжень і використання неперіодичних та періодичних видань України й зарубіжжя, БД з урахуванням інформаційних потреб користувачів, удосконалюючи на цій основі тематико-типологічний план комплектування бібліотеки;

– розширювати джерела комплектування фонду вітчизняними та іноземними документами психолого-педагогічної тематики на традиційних та електронних носіях, активізувати роботу з установами й організаціями, що надсилають безоплатний обов'язковий примірник до ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, зокрема надходження документів на електронних носіях;

– з метою анулювання лакун у фонді ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського створювати електронні та репрографічні копії документів та поповнювати його через ОРФ провідних бібліотек України;

– виокремити із основного фонду бібліотеки вторинну продукцію на електронних та паперових носіях в окремий спеціалізований фонд довідково-інформаційного відділу бібліотеки;

– організувати міжнародний книгообмін через залучення іноземних установ, організацій та бібліотек ВНЗ для поповнення фонду ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського зарубіжними виданнями, зокрема навчальними, і базами даних із питань педагогіки, психології та освіти;

– клопотати про збільшення фінансування бібліотеки для доукомплектування ВГІР ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського шляхом передплати вітчизняних і зарубіжних періодичних видань на електронних та традиційних носіях, БД різної тематики, закупівлі літератури через книготорговельну мережу України, Російської Федерації та інших країн з метою надання до них доступу;

– продовжити впровадження інноваційних технологій у діяльність ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського та бібліотек мережі, зокрема з таких напрямів:

- формування власних БД та надання доступу до електронних ресурсів інших установ й організацій, зокрема платних;

- обмін бібліографічними записами та електронними ресурсами з метою створення і формування зведених баз даних;

- започаткування ЕДД, що є важливим складником корпоративної взаємодії ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського та бібліотек мережі;

- формування галузевої наукової електронної бібліотеки;

- організація корпоративного виконання віртуальної бібліотечної довідки;

– посилити науково-методичну роботу ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського щодо формування та обліку ІР у бібліотеках мережі, зокрема, шляхом упорядкування та узгодження обліку видань психолого-педагогічної тематики та підручників у сумарних книгах цих книгозбірень;

– вирішити питання щодо додаткового книгосховища для розміщення ВГІР та покращення санітарно-технічних умов стосовно його зберігання у ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. **Алексеев, П. В.** Философия : учебник / П. В. Алексеев, А. В. Панин. – 3-е изд., перераб. и доп. – М. : ТК Велби, Изд-во Проспект. – 608 с. – (Клас. унив. учеб.).
2. **Андрющенко, О. А.** Система бібліотечно-інформаційного забезпечення галузі фізичної культури і спорту в Україні : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 07.00.08 / Андрющенко Олександр Анатолійович ; Харк. держ. акад. культури. – Х., 2003. – 20 с.
3. **Антопольский А. Б.** Информационные ресурсы России : науч.-метод. пособие / Антопольский А. Б. – М., 2004. – С. 12–26.
4. **Артемюв, Ю. І.** Концептуальна модель бібліотеки суспільства знань / Ю. І. Артемюв // Наук. пр. Держ. наук.-пед. б-ки України ім. В. О. Сухомлинського / НАПН України, Держ. наук.-пед. б-ка України ім. В. О. Сухомлинського ; [редкол.: Т. І. Ківшар (голова) та ін.]. – К., 2010. – Вип. 2 : Всеукраїнський інформаційний ресурс з питань психолого-педагогічної науки і освіти: сучасний стан та шляхи розвитку. – С. 66–71.
5. **Артемюв, Ю. І.** Три етапи інформатизації ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського / Юрій Артемюв // Історія освітянських бібліотек України : наук. зб. / АПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ; [редкол.: П. І. Рогова (голова) та ін.]. – К., 2006. – С. 124–127. – Бібліогр.: 4 назви.
6. **Биков, В. Ю.** Моделі організаційних систем відкритої освіти : монографія / В. Ю. Биков. – К. : Атіка, 2009. – 684 с. : іл.
7. **Богданова, Л. Б.** Паспортизація основного книжного фонду Національної бібліотеки Республіки Карелія [Електронний ресурс] / Л. Б. Богданова, Т. С. Васильєва // Библиотечные фонды: проблемы и решения : электрон. журн. – 2006. – № 10. – Режим доступа : <http://www.rba.ru/content/activities/section/12/mag/mag10/11.pdf>. – Названіє с екрана.
8. **Бондаренко, І. О.** Зберігання бібліотечних фондів України в умовах інформатизації суспільства : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 07.00.08 / Бондаренко Ірина Олександрівна ; Харк. держ. акад. культури. – Х., 2006. – 20 с.
9. **Бочаров, Б. П.** Моделі та методи підтримки прийняття рішень в системах автоматизованого управління бібліотекою ВНЗ : автореф. дис. ... канд. техн. наук : 05.13.06 / Бочаров Борис Петрович ; Херсон. нац. техн. ун-т. – Херсон, 2006. – 20 с.
10. **Вараксіна, Н. В.** Формування електронних ресурсів у Державній науково-педагогічній бібліотеці України

ім. В. О. Сухомлинського [Електронний ресурс] / Вараксіна Наталія Володимирівна // Інформаційні технології і засоби навчання : електрон. наук. фах. вид. – К., 2008. – № 1. – Режим доступу: <http://www.ime.edu.ua.net/em5/emg.html>. – Назва з екрана.

11. **Васильченко, М. П.** Бібліотечні фонди : (навч. посіб.) / М. П. Васильченко, Н. М. Кушнарченко, В. А. Мільман. – Х. : Основа, 1993. – 152 с.

12. **Васильченко, М. П.** Засади комплектування фонду шкільної бібліотеки / М. П. Васильченко // Шкіл. б-ка. – 2005. – № 9. – С. 24–25.

13. **Вергунов, В. А.** Проблеми збереження фондів наукових бібліотек / В. Вергунов // Бібл. вісн. – 2007. – № 1. – С. 25–31.

14. **Видавці та книгорозповсюджувачі в Україні. 2006** : довідник / Кн. палата України ; [уклад. І. О. Погореловська]. – 5-е вид., змінене та допов. – К. : Кн. палата України, 2006. – 345 с.

15. **Горовий, В. М.** Соціальні інформаційні комунікації, їх наповнення і ресурс / В. М. Горовий. – К., 2010. – С. 201–218.

16. **ГОСТ 7.76–96.** Комплектование фонда документов. Каталогизация. Термины и определения. – Введ. 1998–01–01 // Сборник основных российских стандартов по библиотечно-информационной деятельности / [сост. Т. В. Захарчук, О. М. Зусьман]. – СПб., 2005. – С. 317–354.

17. **Григорьев, Ю. В.** Организация библиотечных фондов / Ю. В. Григорьев; под ред. А. В. Усова. – М. : Госкультпросветиздат, 1953. – 263 с.

18. **Гриханов, Ю. А.** Структура библиотечного фонда / Ю. А. Гриханов // Библиотечная энциклопедия / РГБ ; [редкол.: Гриханов Ю. А. (гл. ред.) и др.]. – М., 2007. – С. 1004.

19. **Дерлеменко, В. В.** Система розповсюдження сільськогосподарської науково-технічної інформації в Україні: створення вітчизняної концептуальної моделі : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 07.00.08 / Дерлеменко Віталій Володимирович ; Харк. держ. акад. культури. – Х., 2005. – 42 с.

20. **Добрусина, С. А.** Обеспечение сохранности документов в век цифровых технологий / С. Добрусина // Бібл. вісн. – 2008. – № 3. – С. 11–15.

21. **Добрусина, С. А.** Планирование действий на случай бедствия в вашей библиотеке : метод. рук. / С. А. Добрусина [и др.] ; ред. Э. Г. Вершинина ; Рос. библ. ассоц. – СПб. : [б.и.], 2000. – 32 с.

22. **ДСТУ 3017–95.** Видання. Основні види. Терміни та визначення. – Чинний з 1996–01–01 / Держстандарт України. – К., 1995. – 45 с.

23. **Дубровина, Л. А.** Библиотечные фонды: к проблеме классификации / Л. А. Дубровина // Роль библиотек в развитии общества : тез. докл. Междунар. конф., Киев, 10–13 окт. 1989 г. – К., 1989. – С. 33–43.

24. **Заборова, В. И.** О разработке моделей библиотечных фондов / В. И. Заборова // Моделирование библиотечных фондов : сб. науч. тр. / Гос. б-ка СССР им. В. И. Ленина ; [редкол.: Н. С. Карташов (председатель) и др.]. – М., 1983. – С. 4–8.

25. **Збірник** нормативно-інструктивних документів з питань формування всеукраїнського галузевого інформаційного ресурсу / ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ; [уклад.: Мацібора Н. Г., Плужнікова Н. С., Вараксіна Н. В., Доркену А. М. ; наук. ред.: П. І. Рогова; літ. ред. І. П. Білоцерківець]. – К., 2010. – 240 с.

26. **Из отчета** управления научными учреждениями Наркомпроса УССР о работе библиотек за 1924/25 г. // Книга и книжное дело в Украинской ССР : сб. док. и материалов, 1917–1941. – К., 1985. – С. 128–131.

27. **Іванова, В. В.** Економіко-математичне моделювання діяльності інформаційно-бібліотечного комплексу : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.03.02 / Іванова Валентина Василівна ; Міжнар. наук.-навч. центр ЮНЕСКО інформ. технологій та систем. – К., 2002. – 17 с.

28. **Из звіту** управління науковими установами Наркомосу УСРР про роботу бібліотек та музеїв за 1924/25р. // Культурне будівництво в Українській РСР, 1917–1927. – К., 1979. – С. 415–421.

29. **Інструкція з проведення** перевірки фонду бібліотеки науково-дослідної установи Національної академії наук України // Організація роботи бібліотеки науково-дослідної установи Національної академії наук України : зб. док. і матеріалів / НАН України, Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського ; [уклад. Т. Л. Кулаковська ; відп. ред. О. В. Воскобойнікова-Гузева]. – К., 2006. – Вип. 4. – С. 51–57.

30. **Карпова, Л.П.** Деякі аспекти моделювання структури фондів національної бібліотеки / Любов Карпова, Вікторія Матусевич // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського / Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського ; [редкол.: О. С. Онищенко (голова) та ін.]. – К, 2001. – Вип. 6. – С. 15–20.

31. **Каталог** библиотеки при правлении Харьковского общества распространения в народе грамотности. – Х. : Тип. “Печат. Дело”, 1898. – 19 с.

32. **Каталог** библиотеки при Справочно-педагогическом комитете. – 2-е изд. – Х. : Тип. “Утро”, 1911. – 198 с.

33. **Ковальчук, Г. І.** Книжкові пам'ятки (рідкісні та цінні книжки) в бібліотечних фондах / Галина Ковальчук ; Національна бібліотека

Україні ім. В. І. Вернадського, Інститут української книги. – К. : НБУВ, 2004. – 644 с.

34. **Лаврик, О. Л.** Академические библиотеки: состояние и модель развития в современной информационной среде : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 05.25.03 / Лаврик Ольга Львовна ; Гос. публ. науч.-техн. б-ка Сибир. отд-ния РАН. – Новосибирск, 2003. – 59 с.

35. **Лютова, Н. К.** Моделирование регионального фонда: концептуальный подход : (из опыта Дальневосточной государственной научной библиотеки) / Надежда Константиновна Лютова, Александра Николаевна Орешкина // Библиотековедение. – 2010. – № 5. – С. 38–43.

36. **Маркина, А. В.** Моделирование фонда как способ управления комплектованием / А. Маркина // Библиотека. – 1997. – № 1. – С. 20–21.

37. **Маркина, А. В.** Моделирование фонда: исторический аспект / А. Маркина // Библиотека. – 1997. – № 12. – С. 31–33.

38. **Матвійчук, О. Є.** Моделювання бібліотечного фонду / О. Матвійчук // Шкіл. б-ка. – 2005. – № 9. – С. 20–24.

39. **Минкина, В. А.** Состав и свойства информационных ресурсов // Справочник библиографа / под. ред. А. Н. Ванеева, В. А. Минкиной. — СПб., 2002. — С. 60–62.

40. **Модель** // Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. – К. ; Ірпінь, 2003. – С. 535.

41. **Модель фонда** // Библиотечное дело : терминолог. слов. / [сост.: И. М. Сулова, Л. Н. Уланова ; редкол.: Н. С. Карташов (отв. ред.) и др.] ; Гос. б-ка СССР им. В. И. Ленина. – 2-е, перераб. и значит. доп. изд. – М., 1986. – С. 84.

42. **Моделювати** // Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. – К. ; Ірпінь, 2003. – С. 535.

43. **Москаленко, В. В.** Моделі, алгоритми та інформаційна технологія управління розвитком розподіленої системи (на прикладі страхового фонду документації України) : автореф. дис... канд. техн. наук : 05.13.06 / Москаленко Валентина Володимирівна ; Харк. держ. політехн. ун-т. – Х., 1999. – 19 с.

44. **Мотульский, Р. С.** Общее библиотековедение : учеб. пособие для вузов / Р. С. Мотульский. – М. : Либерея, 2004. – 224 с.

45. **Муха, Л. В.** Історичні та техніко-технологічні аспекти фахової консервації бібліотечних фондів / Л. Муха, Л. Затока // Бібл. вісн. – 2007. – № 1. – С. 20–25.

46. **Нілова, І. Д.** Особливості математичного моделювання бібліотечного фонду загальноосвітньої школи / І. Д. Нілова, В. В. Дацюк // Шкіл. б-ка. – 2005. – № 9. – С. 25–29.

47. **Організаційно-управлінські** документи для освітянських бібліотек Міністерства освіти і науки України та Академії педагогічних наук України (2000–2005 рр.) / АПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ; [уклад.: Хемчян І. І., Здановська В. П. ; наук. ред.: Рогова П. І., Букшина Т. Ф. ; літ. ред. Клименко О. З.] – К., 2006. – 252 с.

48. **Організаційно-управлінські**, нормативно-інструктивні і методичні документи для освітянських бібліотек Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України та Національної академії педагогічних наук України (2006–2010 рр.) : [збірник] / НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ; [уклад.: І. І. Хемчян ; наук. ред.: П. І. Рогова, І. Г. Лобановська ; літ. ред. І. П. Білоцерківець]. – К., 2010. – 365 с.

49. **Педагогічна** і методична література // Бібл. бюл. / Науково-дослідний інститут педагогіки (УНДІП). – [К.] : Рад. шк., 1938–1940. – № 1–9.

50. **Петрова, Л. Г.** Системна модель сучасної бібліотеки / Людмила Петрова // Вісн. Кн. палати. – 2005. – № 8. – С. 15–17.

51. **Политова, Е. А.** Построение структурной модели фонда библиотеки НИИ / Е. А. Политова // Науч. и техн. б-ки СССР. – 1988. – № 4. – С. 9–12.

52. **Положення** про сектор обмінно-резервних фондів відділу наукового комплектування Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського // Збірник нормативно-інструктивних документів з питань формування всеукраїнського галузевого інформаційного ресурсу / [уклад.: Мацібора Н. Г., Плужнікова Н. С., Вараксіна Н. В., Доркєну А. М.; наук. ред. П. І. Рогова ; літ. ред. І. П. Білоцерківець]. – К., 2010. – С. 56–59.

53. **Положення** про фонд Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського // Збірник нормативно-інструктивних документів з питань формування всеукраїнського галузевого інформаційного ресурсу / [уклад.: Мацібора Н. Г., Плужнікова Н. С., Вараксіна Н. В., Доркєну А. М. ; наук. ред. П. І. Рогова ; літ. ред. І. П. Білоцерківець]. – К., 2010. – С. 186–191.

54. **Правила** користування Державною науково-педагогічною бібліотекою України імені В. О. Сухомлинського // Організаційно-управлінські документи для освітянських бібліотек Міністерства освіти і науки України та Академії педагогічних наук України (2000–2005 рр.) / АПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ; [уклад.: Хемчян І. І., Здановська В. П. ; наук. ред.: Рогова П. І., Букшина Т. Ф. ; літ. ред. Клименко О. З.] – К., 2006. – С. 39–44.

55. **Про бібліотеки і бібліотечну справу**: Закон України : прийнятий 27 січ. 1995 р. № 32/95-ВР : [станом на 21.05.2009 р. : Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/Про бібліотеки і бібліотечну справу](http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/Про_бібліотеки_і_бібліотечну_справу). – Назва з екрана.

56. **Про затвердження** переліку наукових об'єктів, що становлять національне надбання, та внесення змін до Положення, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 18 лютого 1997 р. № 174 : постанова Кабінету Міністрів України від 19 груд. 2001 р. № 1709 // *Офіц. вісн. України*. – 2001. – № 51. – Ст. 2305. – Перелік наукових об'єктів додається. Документи педагогіко-психологічного та історико-культурного напрямку 19–20 століття (1850–1917 рр.) Державної науково-педагогічної бібліотеки ім. В. О. Сухомлинського (м. Київ). – С. 455.

57. **Про створення** Державної науково-педагогічної бібліотеки України : постанова Кабінету Міністрів України від 30.10.1999 р. № 2018. // *Законодавство – бібліотекам України : довідк. вид. / Нац. парлам. б-ка України*. – К., 2000. – Вип. 1 : Загальні засади діяльності бібліотек. – С. 162.

58. **Програма** зберігання бібліотечного фонду в Державній науково-педагогічній бібліотеці України імені В. О. Сухомлинського на 2008–2015 рр. / НАПН України, Держ. наук.-пед. б-ка України ім. В. О. Сухомлинського ; упоряд.: Мацібора Н. Г. та ін. ; наук. консультант Рогова П. І. ; рецензент Муха Л. В. ; літ. ред. Білоцерківець І. П. // *Збірник нормативно-інструктивних документів з питань формування всеукраїнського галузевого інформаційного ресурсу / ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ; [уклад.: Мацібора Н. Г., Плужнікова Н. С., Вараксіна Н. В., Доркєну А. М. ; наук. ред.: П. І. Рогова; літ. ред. І. П. Білоцерківець]*. – К., 2010. – С. 32–50.

59. **Рогова, П. І.** Державна науково-педагогічна бібліотека України ім. В. О. Сухомлинського: історія і сучасність / П. І. Рогова // *Бібліотеки України загальнодержавного значення: історія і сучасність : зб. ст. / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України ; [редкол.: О. С. Онищенко (голова) та ін.]*. – К., 2007. – С. 97–113. – Бібліогр.: 16 назв.

60. **Рогова, П. І.** Науково-дослідна та науково-методична діяльність Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського в контексті модернізації освіти в Україні / П. І. Рогова // *Вісн. Книжк. палати*. – 2007. – № 11. – С. 23–29 ; № 12. – С. 32–36.

61. **Рогова, П. І.** Педагогічні бібліотеки України (друга половина XIX – 20-ті рр. XX ст.) : [монографія] / П. І. Рогова ; АПН України, ДНПБ

України ім. В. О. Сухомлинського ; [наук. ред. О. С. Онищенко] – К. : Четверта хвиля, 2009. – 270 с.

62. **Рогова, П. І.** Типологічні ознаки педагогічних бібліотек / Павла Рогова // Директор шк., лицею, гімназії. – 2003. – № 5/6. – С. 120–125.

63. **Рогова, П. І.** Формування всеукраїнського галузевого інформаційного ресурсу на базі Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського: стан і шляхи розвитку / П. І. Рогова // Наукові праці Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В. О. Сухомлинського / НАПН України, Держ. наук.-пед. б-ка України ім. В. О. Сухомлинського ; [редкол.: Т. І. Ківшар (голова) та ін.]. – К., 2010. – Вип. 2 : Всеукраїнський інформаційний ресурс з питань психолого-педагогічної науки і освіти: сучасний стан та шляхи розвитку. – С. 10–27.

64. **Рогова, П. І.** Шість років з історії Центральної освітянської бібліотеки (1993–1999) / П. І. Рогова // Історія освітянських бібліотек України : наук. зб. / АПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ; редкол.: П. І. Рогова (голова), К. Т. Селіверстова [та ін.]. – К., 2006. – С. 146–157.

65. **Рошупкіна, Т. П.** Модель фонда – основа комплектовання сучасної бібліотеки [Електронний ресурс] / Т. П. Рошупкіна, Т. Ю. Теплова. – Режим доступу: <http://lib.omgtu.ru/Data/Pages/341/Roshupkina.doc>. – Названіє с екрана.

66. **Самборська, М. О.** Становлення і розвиток науково-педагогічної бібліотеки Українського науково-дослідного інституту педагогіки / М. О. Самборська, П. І. Рогова // Історія освітянських бібліотек України : наук. зб. / АПН України; ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ; [редкол.: П. І. Рогова (голова), К. Т. Селіверстова та ін.]. – К., 2006. – С. 183–190.

67. **Самохіна, Н. Ф.** Документні ресурси наукової бібліотеки: модель обігу документів, рівнева організація / Наталія Самохіна ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К., 2008. – 167, [3] с.

68. **Северин, Л. С.** Система бібліотечно-інформаційного забезпечення органів місцевого самоврядування в Україні : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 07.00.08 / Северин Людмила Степанівна ; Харк. держ. акад. культури. – Х., 2005. – 24 с.

69. **Система** // Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. – К. ; Ірпінь, 2003. – С. 1126.

70. **Системный подход** // Советский энциклопедический словарь / [науч.-ред. совет: А. М. Прохоров (председатель), М. С. Гиляров, А. А. Гусев и др.]. – Изд. 3-е. – М., 1984. – С. 1209.

71. **Сложная система** // Советский энциклопедический словарь / [науч.-ред. совет: А. М. Прохоров (председатель), М. С. Гиляров, А. А. Гусев и др.]. – Изд. 3-е. – М., 1984. – С. 1219.

72. **Старушенко, Г. П.** Зачем нужен паспорт и как его составить / Старушенко Галина Петровна // Библиотека. – 2003. – № 11. – С. 10–12.

73. **Статут** Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського : затв. пост. Президії НАПН України, протокол № 1-7/1-10. – К., 2010. – 10 с. – Рукопис.

74. **Столяров, Ю. Н.** Библиотечный фонд : учебник / Ю. Н. Столяров. – М. : Кн. палата, 1991. – 271 с.

75. **Столяров, Ю. Н.** Библиотечный фонд // Ю. Н. Столяров // Библиотечная энциклопедия / РГБ ; [редкол.: Гриханов Ю. А. (гл. ред.) и др.]. – М., 2007. – С. 220–221.

76. **Столяров, Ю. Н.** Защита библиотечного фонда : учеб. пособие для студ. вузов, обучающихся по специальности 071201 – Библиотечно-информационная деятельность. Дисциплина СД.Ф.01 – „Библиотечный фонд” / Ю. Н. Столяров. – М. : ФАИР–Пресс, 2006. – 501 с. – (Сер. „Специальный издательский проект для библиотек”).

77. **Столяров, Ю. Н.** Моделирование библиотечного фонда // Ю. Н. Столяров // Библиотечная энциклопедия / РГБ ; [редкол.: Гриханов Ю. А. (гл. ред.) и др.]. – М., 2007. – С. 650–651.

78. **Стратегія** розвитку бібліотечно-інформаційного ресурсу Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського / [уклад. Ю. І. Артемов, П. І. Рогова, Н. В. Вараксіна ; наук. ред. П. І. Рогова] ; НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського // Збірник нормативно-інструктивних документів з питань формування всеукраїнського галузевого інформаційного ресурсу / ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ; [уклад.: Мацібора Н. Г., Плужнікова Н. С., Вараксіна Н. В., Доркєну А. М. ; наук. ред.: П. І. Рогова; літ. ред. І. П. Білоцерківець]. – К., 2010. – С. 10–30.

79. **Структура** // Советский энциклопедический словарь / [науч.-ред. совет: А. М. Прохоров (председатель), М. С. Гиляров, А. А. Гусев и др.]. – Изд. 3-е. – М., 1984. – С. 1276.

80. **Тематико-типологічний план** комплектування Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського // Організаційно-управлінські документи для освітянських бібліотек Міністерства освіти і науки України та Академії педагогічних наук України (2000–2005 рр.) / АПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ; [уклад.: Хемчян І. І., Здановська В. П. ; наук.

ред.: Рогова П. І., Букшина Т. Ф. ; літ. ред. Клименко О. З.]. – К., 2006. – С. 45–59.

81. **Теоретичні** засади формування всеукраїнського інформаційного ресурсу з питань психолого-педагогічної науки і освіти на базі Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського : звіт про НДР (заключ.) / НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ; наук. кер. Рогова П. І. – К., 2011. – 147 с. – № УкрІНТЕІ 0101U000028. – Рукопис.

82. **Укладання** друкованих каталогів книг із фондів бібліотек України, надрукованих гражданським шрифтом (XVIII–початку ХХ століття) : метод. посіб. / АПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, Нац. парлам. б-ка України ; [авт.-уклад. Р. С. Жданова ; наук. ред. П. І. Рогова ; літ. ред. Г. М. Лисиця ; відп. ред.: В. О. Кононенко, С. О. Басенко]. – К., 2005. – 167 с.

83. **Шейко, В. М.** Організація та методика науково-дослідницької діяльності : підручник / В. М. Шейко, Н. М. Кушнарєнко. – 6-те вид., перероб. і доповн. – К. : Знання, 2008. – 310 с.

84. **Шемаєва, Г. В.** Електронні ресурси бібліотек України в системі наукових комунікацій : монографія / Г. В. Шемаєва ; Харк. держ. акад. культури. – Х., 2008. – С. 13–33.

85. **Шемаєва, Г. В.** Трансформація галузевої інформаційно-бібліотечної системи в умовах інформатизації (на прикладі галузі ветеринарної медицини) : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.08 / Шемаєва Ганна Василівна ; Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К, 2000. – 20 с.

86. **Элемент** // Советский энциклопедический словарь / [науч.-ред. совет: А. М. Прохоров (председатель), М. С. Гиляров, А. А. Гусев и др.]. – Изд. 3-е. – М., 1984. – С. 1540.

87. **Яцунок, Е. И.** Книжные памятники / Е. И. Яцунок // Библиотечная энциклопедия / РГБ ; [редкол.: Гриханов Ю. А. (гл. ред.) и др.]. – М., 2007. – С. 504-506.

Наукове видання

П. І. Рогова, Н. В. Вараксіна

**МОДЕЛЬ
ВСЕУКРАЇНСЬКОГО ГАЛУЗЕВОГО
ІНФОРМАЦІЙНОГО РЕСУРСУ НА БАЗІ ДЕРЖАВНОЇ
НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОЇ БІБЛІОТЕКИ
УКРАЇНИ
ІМЕНІ В. О. СУХОМЛІНСЬКОГО**

Науковий редактор

П. І. Рогова

Літературні редактори

О. З. Клименко

І. П. Білоцерківець

Рецензент

О. В. Воскобойнікова-Гузєва

Верстка

В. В. Воронюк

Підписано до друку 23.12.10

Формат 64x90/16. Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman

Друк офсетний. Ум. друк. арк. 5.

Обл.-вид. арк. 4,65. Наклад 300 прим. Замовлення № 295

Віддруковано з оригіналів замовника.

ФОП Корзун Д. Ю.

Видавництво ТОВ «Нілан-ЛТД»

м. Вінниця, вул. 600-річчя, 21а.

тел.: (0432) 69-67-69, 52-82-78

e-mail: tvory2009@gmail.com

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготовлювачів і
розповсюджувачів видавничої продукції
серія ДК № 4299 від 11.04.2010 р.